

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ

Μεταπτυχιακό στη Δημόσια Διοίκηση (DMPA) με τρεις κατευθύνσεις:

Κατεύθυνση Εκπαιδευτικής Διοίκησης

**«Διαχείριση κρίσεων στα σχολεία πρωτοβάθμιας
εκπαίδευσης: Οι αντιλήψεις των εκπαιδευτικών της Τήνου»**

Λάσκαρη Ελισάβετ

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ:

ΡΕΠΠΑ ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ

Ιανουάριος, 2025

**ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ
ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ**

Μεταπτυχιακό στη Δημόσια Διοίκηση (DMPA) με τρεις κατευθύνσεις:

Κατεύθυνση Εκπαιδευτικής Διοίκησης

**«Διαχείριση κρίσεων στα σχολεία πρωτοβάθμιας
εκπαίδευσης: Οι αντιλήψεις των εκπαιδευτικών της
Τήνου»**

**Διπλωματική Εργασία η οποία υποβλήθηκε προς
απόκτηση μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών στη
Δημόσια Διοίκηση στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφος**

Λάσκαρη Ελισάβετ

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ:

ΡΕΠΠΑ ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ

Ιανουάριος, 2025

Η παρούσα διπλωματική εργασία υποβάλλεται προς απόκτηση του μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών στη Δημόσια Διοίκηση στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφου.

Ονοματεπώνυμο Φοιτητή: ΛΑΣΚΑΡΗ ΕΛΙΣΑΒΕΤ

Τίτλος Διπλωματικής Εργασίας: Διαχείριση κρίσεων στα σχολεία πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης: Οι αντιλήψεις των εκπαιδευτικών της Τήνου

Η παρούσα Διπλωματική Εργασία εκπονήθηκε στο πλαίσιο των μεταπτυχιακών σπουδών για την απόκτηση εξ αποστάσεως μεταπτυχιακού τίτλου στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις και εγκρίθηκε στις / /2025 από τα μέλη της Εξεταστικής Επιτροπής.

Εξεταστική Επιτροπή:

Πρώτος επιβλέπων : Κα Ρέππα Αναστασία

Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής:

Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής:

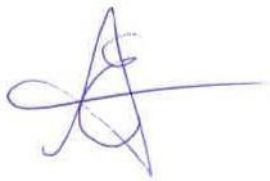
Copyright © Λάσκαρη Ελισάβετ, 2025

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Η έγκριση της Διπλωματικής Εργασίας από το Πανεπιστημίου Νεάπολις δεν υποδηλώνει απαραίτητως και αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα εκ μέρους του Πανεπιστημίου

Η συγγραφέας Λάσκαρη Ελισάβετ, γνωρίζοντας τις συνέπειες της λογοκλοπής, δηλώνω υπεύθυνα ότι η παρούσα εργασία με τίτλο «Διαχείριση κρίσεων στα σχολεία πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης: οι αντιλήψεις των εκπαιδευτικών της Τήνου», αποτελεί προϊόν αυστηρά προσωπικής εργασίας και όλες οι πηγές που έχω χρησιμοποιήσει, έχουν δηλωθεί κατάλληλα στις βιβλιογραφικές παραπομπές και αναφορές. Τα σημεία όπου έχω χρησιμοποιήσει ιδέες, κείμενο ή/και πηγές άλλων συγγραφέων, αναφέρονται ευδιάκριτα στο κείμενο με την κατάλληλη παραπομπή και η σχετική αναφορά περιλαμβάνεται στο τμήμα των βιβλιογραφικών αναφορών με πλήρη περιγραφή.

Ο/Η Δηλών /σα

Λάσκαρη Ελισάβετ

21/01/2025

Περίληψη

Η παρούσα μελέτη επιδιώκει τη διερεύνηση των αντιλήψεων των εκπαιδευτικών της Τήνου, σχετικά με τη διαχείριση κρίσεων στα σχολεία πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης του νησιού. Η εργασία στοχεύει στην ανάδειξη της σημασίας της πρόληψης, στην αξιολόγηση της επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών και στην διερεύνηση παροχής ψυχολογικής ή άλλης υποστήριξης, ώστε τα μέλη του σχολείου να αισθάνονται ασφαλή.

Στο θεωρητικό μέρος της εργασίας διενεργείται βιβλιογραφική έρευνα σχετικά με την έννοια της κρίσης, τους τύπους και τα χαρακτηριστικά της. Ειδικότερα γίνεται λόγος για τη σημασία της σχολικής κρίσης, τις συνέπειες που επιφέρει στους μαθητές, τα μοντέλα διαχείρισης κρίσεων, ενώ παράλληλα αναφέρονται τα επίπεδα διαχείρισης κρίσεων στην εκπαίδευση, τα ζητήματα και τα εμπόδια που προκύπτουν. Ακόμη, αναλύεται η προετοιμασία των σχολικών μονάδων σε περιπτώσεις κρίσεων, η οργάνωση δηλαδή της ομάδας διαχείρισης κρίσεων, του κατάλληλου σχεδίου διαχείρισης αλλά και ο ρόλος του διευθυντή.

Στο ερευνητικό μέρος, πραγματοποιήθηκαν συνεντεύξεις από επτά (7) εκπαιδευτικούς που εργάζονται στα σχολεία του νησιού. Ολοκληρώνοντας την έρευνα, διαπιστώθηκε ότι οι κρίσεις είναι αναπόφευκτες στη σχολική κοινότητα, ενώ οι εκπαιδευτικοί μέχρι και πριν ένα χρόνο, όπου διορίστηκε στο νησί ψυχολόγος, ήταν υποχρεωμένοι να διαχειρίζονται ως επί το πλείστον, μόνοι τους τα περιστατικά κρίσης, αφού δεν υπήρχε επαρκή βοήθεια από ειδικούς. Ωστόσο, οι επιμορφώσεις που έχουν λάβει οι εκπαιδευτικοί στο σύνολό τους είναι ελλιπείς, με αποτέλεσμα να προκύπτει το γεγονός ότι με την εμπειρία τους καταφέρνουν να διαχειρίζονται όσο το δυνατόν καλύτερα τις κρίσεις. Τέλος, ιδιαίτερη προσοχή δίνεται στη σπουδαιότητα της επικοινωνίας και της συνεργασίας μεταξύ των μελών, για να επιτευχθεί η αποτελεσματική διαχείριση κρίσεων και άρα η ομαλή λειτουργία του σχολείου.

Λέξεις κλειδιά: διαχείριση κρίσεων, επικοινωνία, εκπαιδευτικός, πρωτοβάθμια εκπαίδευση, πρόληψη, επιμόρφωση, ψυχολογική στήριξη

Abstract

The present study seeks to explore the perceptions of Tinos teachers regarding crisis management in primary schools on the island. The study aims to highlight the importance of prevention, evaluate teacher training and explore the provision of psychological or other support to make school members feel safe.

In the theoretical part of the study, a literature survey is conducted on the concept of crisis, its types and characteristics. In particular, the importance of school crisis, the consequences it brings to students, models of crisis management are discussed, while the levels of crisis management in education, issues and obstacles that arise are also mentioned. Furthermore, the preparation of school units in cases of crisis, i.e. the organization of the crisis management team, the appropriate management plan and the role of the principal are analyzed.

In the research part, interviews were conducted with seven (7) teachers working in schools on the island. Upon completion of the research, it was found that crises are unavoidable in the school community, while teachers until a year ago, when a psychologist was appointed on the island, were mostly obliged to manage crisis incidents on their own, since there was insufficient help from specialists. However, the training received by the teachers is incomplete, resulting in the fact that with their experience they are able to manage crises as best as possible. Finally, particular attention is paid to the importance of communication and cooperation between members in order to achieve effective crisis management and thus the smooth functioning of the school.

Keywords: crisis management, communication, teacher, primary education, prevention, training, psychological support

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	1
Abstract	2
Εισαγωγή.....	6
Κεφάλαιο 1. Αποσαφήνιση των βασικών όρων	8
1.1 Τι είναι «κρίση»;.....	8
1.2 Τύποι κρίσεων.....	9
1.3 Τα χαρακτηριστικά μίας κρίσης	10
Κεφάλαιο 2. Διαχείριση κρίσεων στο σχολικό περιβάλλον	12
2.1 Σχολικές κρίσεις	12
2.2 Συνέπειες των κρίσεων στους μαθητές	13
2.3 Μοντέλα Διαχείρισης Κρίσεων	14
2.4. Επίπεδα διαχείρισης κρίσεων στην εκπαίδευση	16
2.5 Καίρια ζητήματα για τη διαχείριση σχολικών κρίσεων	17
2.6 Εμπόδια κατά τη διαχείριση σχολικών κρίσεων.....	18
Κεφάλαιο 3. Προετοιμασία σχολικής μονάδας σε περιπτώσεις κρίσεων.....	20
3.1. Η Ομάδα Διαχείρισης Κρίσεων.....	20
3.2. Το σχέδιο διαχείρισης κρίσεων	22
3.3 Ο ρόλος του διευθυντή στη διαχείριση κρίσεων.....	24
Κεφάλαιο 4. Μεθοδολογία Έρευνας	26
4.1. Σκοπός και στόχοι της έρευνας.....	26
4.2. Βασικά ερευνητικά ερωτήματα.....	27
4.3. Επιλογή ερευνητικής μεθόδου.....	27
4.4. Διαδικασία και επεξεργασία δεδομένων	29
Κεφάλαιο 5. Παρουσίαση και ανάλυση αποτελεσμάτων.....	31
5.1 Γενικά στοιχεία	31
5.2 Συνεντεύξεις.....	32
5.3. Συζήτηση- σχολιασμός αποτελεσμάτων	49
Κεφάλαιο 6. Συμπεράσματα	53
6.1 Περιορισμοί της έρευνας	54
6.2 Μελλοντικές ερευνητικές κατευθύνσεις.....	55
Βιβλιογραφία	56

Κατάλογος Πινάκων

Πίνακας 1. Γενικά στοιχεία συνεντευξιζόμενων	37
--	----

Εισαγωγή

Η κοινωνία συνεχώς μεταβάλλεται, επηρεάζοντας άμεσα ή έμμεσα τον τρόπο ζωής των ανθρώπων, τις συνήθειες και τις αντιλήψεις τους. Οι οργανισμοί είναι υποχρεωμένοι να αλλάζουν, ώστε να συμβαδίζουν με τις ανάγκες της κοινωνίας. Ένας τέτοιος οργανισμός είναι το σχολείο, το οποίο θεωρείται πως αποτελεί μικρογραφία της κοινωνίας.

Ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια, έχει παρατηρηθεί η αύξηση της εμφάνισης κρίσεων στο σχολικό περιβάλλον. Συγκεκριμένα, γίνονται φανερά πολλά απρόοπτα περιστατικά, τα οποία επηρεάζουν την ομαλή λειτουργία του σχολείου, όπως φυσικές καταστροφές, βία και εκφοβισμός ανάμεσα σε μαθητές, τραυματισμοί και θάνατοι. Για να επιτευχθεί η ομαλή λειτουργία του σχολικού πλαισίου είναι σημαντική η συνεργασία και η αλληλεπίδραση τόσο των μαθητών, των εκπαιδευτικών και των γονιών, όσο και των φορέων και των ειδικών. Η ανάγκη συνεχούς επικοινωνίας και συνεργασίας διαφορετικών παραγόντων, είναι πιθανό να οδηγήσει στη δημιουργία κρίσεων (Μπουλούτζα, 2006).

Όσα προαναφέρθηκαν, επιφέρουν αρνητικές συνέπειες στην αποτελεσματικότητα του σχολείου, αφού διαταράσσεται η ψυχοσυναισθηματική κατάσταση των μελών αλλά και η ποιότητα της παρεχόμενης εκπαίδευσης (Σαϊτης, 2014). Παράλληλα, η επιστροφή στην πραγματικότητα μετά από ένα κρίσιμο γεγονός είναι δύσκολη και πιθανόν να επιφέρει αλλεπάλληλες κρίσεις, με ολέθριες επιπτώσεις στην ζωή των παιδιών. Επομένως, κρίνεται αναγκαία η εξεύρεση τρόπων αποτελεσματικής διαχείρισης και αντιμετώπισης των κρίσιμων γεγονότων που λαμβάνουν χώρα στη σχολική μονάδα, αλλά και η προετοιμασία για την ορθή πρόληψη, για να επιτευχθεί η μείωση ή ακόμα και η εξάλειψη αυτών. Η συμβολή των σχολικών ψυχολόγων αποτελεί ύψιστης σημασίας (Westat, 2003), ενώ ταυτόχρονα απαραίτητο είναι το σχολείο στο σύνολό του, να δημιουργεί ένα κλίμα εμπιστοσύνης και ασφάλειας για τα μέλη του (Σαϊτης Χ. & Σαϊτη. Α, 2012).

Με βάση έρευνες που πραγματοποιήθηκαν τα προηγούμενα χρόνια, φαίνεται ότι τα περισσότερα σχολεία της Ελλάδας υστερούν στην αποτελεσματική διαχείριση των κρίσεων, καθώς δεν είναι πλήρως εξοπλισμένα με ανθρώπινο δυναμικό, οι εκπαιδευτικοί δεν λαμβάνουν σχετικές επιμορφώσεις και τα σχολεία δεν έχουν επαρκείς οικονομικούς πόρους και κατάλληλες κτηριακές εγκαταστάσεις. Έτσι,

κατέστη αναγκαία η διερεύνηση για την ετοιμότητα των εκπαιδευτικών και γενικά των σχολείων.

Η παρούσα έρευνα επικεντρώθηκε στη διερεύνηση των αντιλήψεων των εκπαιδευτικών της Τήνου, όπου κατάγεται η ερευνήτρια, ώστε να μελετηθεί συγκεκριμένα η κατάσταση των σχολείων της επαρχίας. Η εργασία περιλαμβάνει έξι κεφάλαια όπου το καθένα έχει ορισμένες υποενότητες. Τα τρία πρώτα κεφάλαια αναφέρονται στο θεωρητικό υπόβαθρο, δηλαδή την σημασία του όρου κρίση γενικότερα και πιο συγκεκριμένα τη σχολική κρίση, επισημαίνοντας τις συνέπειες των κρίσεων στους μαθητές, τα ζητήματα και τα εμπόδια που προκύπτουν, αλλά και τη σημασία της πρόληψης, της κατάλληλης προετοιμασίας μίας σχολικής μονάδας. Τα επόμενα δύο κεφάλαια αναφέρονται στο ερευνητικό μέρος της μελέτης, αναπτύσσεται η μεθοδολογία και η παρουσιάζονται τα αποτελέσματα των συνεντεύξεων. Στο τελευταίο κεφάλαιο γίνονται φανερά τα συμπεράσματα που προκύπτουν συνδυάζοντας τα ευρήματα τόσο της βιβλιογραφικής ανασκόπησης όσο και της ποιοτικής έρευνας, οι περιορισμοί που εντοπίστηκαν κατά τη διάρκεια της έρευνας, ενώ τέλος προτείνονται έρευνες με παρόμοιο περιεχόμενο που θα μπορούσαν να διεξαχθούν στο μέλλον.

Κεφάλαιο 1. Αποσαφήνιση των βασικών όρων

1.1 Τι είναι «κρίση»;

Θεωρείται σημαντικό να αποσαφηνιστεί η έννοια του όρου κρίση, με στόχο να διερευνηθεί επαρκώς η διαχείριση της κρίσης στα σχολεία πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Ο συγκεκριμένος όρος φαίνεται να περιέχει πλείστες εννοιολογικές διαφοροποιήσεις, αφού χρησιμοποιείται για να περιγράψει προβλήματα που αφορούν την εκπαίδευση, την οικονομία, την κοινωνία ή και το περιβάλλον (Σαΐτη & Σαΐτης, 2012). Βέβαια, η κρίση είναι πιθανόν να έχει καταστροφικές συνέπειες ή αντίθετα να λειτουργήσει ως ευκαιρία για αναγέννηση (Σιώμος Θ., 2023).

Κατά το πέρασμα των χρόνων έχουν δοθεί πολλοί ορισμοί για την έννοια της «κρίσης». Σύμφωνα με τους Pitcher & Poland (1992) η κρίση ορίζεται ως ένα πρόβλημα σημαντικό αλλά σχεδόν αδύνατο να επιλυθεί αφού όσοι σχετίζονται με αυτό θεωρούν πως δεν έχουν την ικανότητα να το αντιμετωπίσουν. Δεν είναι λίγοι οι θεωρητικοί, οι οποίοι πρεσβεύουν την πεποίθηση πως η κρίση είναι μία πρόσκαιρη κατάσταση που προκαλεί αρνητικά συναισθήματα άγχους, σύγχυσης και αποδιοργάνωσης (Χατζηχρήστου, 2012). Ο Barton (1993) τονίζει την ξαφνική εμφάνιση της κρίσης, η οποία μπορεί να συντελέσει σημαντικά στην αλλαγή του χαρακτήρα ενός ανθρώπου. Παράλληλα, οι Klein και Lindemann (1961) πίστευαν πως καταστάσεις κρίσεις προκαλούνται συνήθως έπειτα από κάποιο συναισθηματικό κίνδυνο (Κοτζαϊβαζόγλου & Πασχαλούδης, 2002, οπ. αναφ. Γαλανάκη Μ., 2022).

Ο Caplan (1964) περιγράφει την κρίση με πιο ευρεία έννοια, θεωρώντας την ως μία περίοδο κατά την οποία χάνεται η ψυχική ισορροπία του ατόμου, με αποτέλεσμα τη δημιουργία προϋποθέσεων ψυχολογικής εξέλιξης ή/ και ψυχολογικής αποδιοργάνωσης. Ακόμη, παρατήρησε πως οι καταστάσεις κρίσεις δε σχετίζονται μόνο με κοινωνικούς- περιβαλλοντικούς παράγοντες αλλά μπορεί να οφείλονται και στις εξελικτικές μεταβατικές περιόδους, καθώς ο άνθρωπος αδυνατεί να αποδεχθεί τις αλλαγές που συμβαίνουν στη ζωή του από το ένα στάδιο στο επόμενο επηρεάζοντας έτσι την εξέλιξη της ψυχοπαθολογίας και την εμφάνιση κρίσεων (Χατζηχρήστου, 2012). Ταυτόχρονα, ο Slaikeu επισημαίνει πως σε καταστάσεις κρίσεις τα άτομα αισθάνονται αρνητικά συναισθήματα καθώς αδυνατούν να αντιμετωπίσουν το

εκάστοτε περιστατικό με τις συνήθεις στρατηγικές, ενισχύοντας με αυτόν τον τρόπο το αίσθημα της ανικανότητας.

Στην πιο πρόσφατη βιβλιογραφία, ο Σιώμος Θ. (2023) εξετάζει την έννοια της κρίσης ως διαδικασία εξάρθρωσης των υπαρχουσών κοινωνικών, οικονομικών και πολιτικών σχέσεων, θεωρώντας την ως κατάσταση αποσταθεροποίησης για τα άτομα και για την κοινωνία, αφού αμφισβητούνται θεμελιώδεις αξίες και καθεστώτα εξουσίας. Τονίζονται επίσης, οι ψυχολογικές και συναισθηματικές συνέπειες που επιφέρει η κρίση αλλά και οι μεταβολές που επέρχονται τόσο στην κοινωνία όσο και στο ίδιο το άτομο, δημιουργώντας νέες προοπτικές.

Επομένως, ως κρίση μπορεί να οριστεί μία κατάσταση, η οποία δημιουργεί δύσκολες συνθήκες διαχείρισης και παράλληλα απαιτεί την πρόβλεψη νέων κατάλληλων τρόπων επίλυσης των προβλημάτων. Αν και είναι πολύ πιθανόν να προκαλέσει αρνητικές επιπτώσεις στο άτομο ή στην κοινωνία, με ορθό χειρισμό και σωστή προετοιμασία μπορεί τελικά να λειτουργήσει θετικά ενδυναμώνοντας το άτομο και να δημιουργώντας νέες ευκαιρίες (Χατζηχρήστου, 2012).

1.2 Τύποι κρίσεων

Πολλοί θεωρητικοί που ασχολούνται με το θέμα των κρίσεων, βασίζονται στην ταξινόμηση των Eric Lindermann (1944) και Gerald Caplan (1961), οι οποίοι διακρίνουν δύο κατηγορίες: τις κρίσεις καταστάσεων και τις αναπτυξιακές κρίσεις.

Κρίσεις καταστάσεων θεωρούνται όσες σχετίζονται με αναπάντεχα γεγονότα, τα οποία χρήζουν άμεσης αντιμετώπισης. Μπορούν να συμβούν οποιαδήποτε στιγμή της ζωής του ανθρώπου και να επηρεάσουν είτε το άτομο μεμονωμένα είτε ολόκληρη την κοινότητα. Υπάρχουν προβλέψεις για την κατάλληλη αντιμετώπισή τέτοιων κρίσεων, αλλά δε μπορεί να γίνει έγκαιρα γνωστό το πότε θα εκδηλωθούν, το μέγεθος ή την έκταση που θα έχουν, όπως ένας τραυματισμός, ένας αιφνίδιος θάνατος, μία φυσική ή βιομηχανική καταστροφή.

Από την άλλη πλευρά, οι αναπτυξιακές κρίσεις προβλέπονται ευκολότερα καθώς είναι γνωστό και αναμενόμενο ότι έχουν σχέση με την μετάβαση του ατόμου από το ένα αναπτυξιακό στάδιο στο άλλο, όπως η είσοδος για πρώτη φορά του παιδιού στο σχολείο ή το πέρασμα από την εφηβική στην ενήλικη ζωή. Τέτοια γεγονότα είναι δεδομένο πως

θα κληθούν να αντιμετωπίσουν όλοι οι άνθρωποι και προϋποθέτουν μία διαδικασία επαναπροσδιορισμού και προσαρμογής στις νέες συνθήκες. Γι' αυτό διαδραματίζει σημαντικό ρόλο ο τρόπος διαχείρισης αυτής της διαδικασίας, καθώς μπορεί να εξελιχθεί σε κρίση. Το αν τελικά θα οδηγήσει σε κρίση και πώς θα ξεπεραστεί, εξαρτάται από πλείστους παράγοντες, με βασικότερη την στήριξη –οικονομική και ψυχολογική- που δέχεται το άτομο.

Αξιοσημείωτη είναι ακόμη και η ταξινόμηση των κρίσεων που αναφέρει ο Baldwin (1978), ο οποίος θεωρεί ότι οι κρίσεις θα ήταν πιο ορθό να ταξινομούνται με το πόσο επιδρούν στο άτομο, και όχι με το είδος του κινδύνου. Ο βαθμός επίδρασης που ασκείται εξαρτάται από την ιδιοσυγκρασία του ατόμου, τη στήριξη που λαμβάνει από το περίγυρό του ή/ και από τα τις εμπειρίες που έχει. Έτσι, προτείνει τις κρίσεις που οφείλονται (α) στην ιδιοσυγκρασία του ατόμου, (β) σε αναμενόμενες μεταβάσεις του κύκλου ζωής, (γ) σε κρίσεις ωρίμανσης, (δ) σε τραυματικά γεγονότα, (ε) στην ψυχοπαθολογία, (στ) σε ψυχιατρικές καταστάσεις (Χατζηχρήστου Χ., 2011).

Όσον αφορά το σχολικό πλαίσιο, έχει οριστεί κατά τον Metzgar (1994) μία διάκριση, η οποία κατηγοριοποιεί τις κρίσεις σε εσωτερικές και εξωτερικές. Εσωτερικές θεωρούνται οι κρίσεις που οφείλονται σε περιστατικά που συμβαίνουν εντός της σχολικής κοινότητας, ενώ εξωτερικές είναι εκείνες που πραγματοποιούνται εκτός αυτής. Οι δύο κρίσεις είναι πιθανό να επηρεάσουν σημαντικά την ομαλή λειτουργία του σχολείου, γι' αυτό κρίνεται απαραίτητο να αντιμετωπιστούν άμεσα, με συνεργατικότητα και αποτελεσματικότητα από τα εμπλεκόμενα μέλη της σχολική μονάδας.

1.3 Τα χαρακτηριστικά μίας κρίσης

Η ομαλή λειτουργία της σχολικής μονάδας εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την εύρεση κατάλληλων στρατηγικών ώστε να αντιμετωπιστούν τα περιστατικά κρίσεων. Βέβαια, θεωρείται αναγκαίο να επισημανθούν μερικά από τα κύρια χαρακτηριστικά μίας κρίσης, με σκοπό να γίνει πλήρως κατανοητή η έννοια και να μπορεί να εντοπιστεί όσο το δυνατόν γρηγορότερα.

Ο Gerler (2013) αναφέρει πως η κρίση επιφέρει αρνητικά συναισθήματα, όπως σύγχυση, άγχος και αναστάτωση και συχνά προκαλεί σωματικό ή/ και συναισθηματικό πόνο. Δεν είναι λίγοι οι άνθρωποι, οι οποίοι κατά τη διάρκεια μίας κρίσης, αισθάνονται

ότι δεν έχουν τον έλεγχο της ζωής τους. Το πόσο εύκολο ή δύσκολο είναι για το εκάστοτε άτομο να τη διαχειριστεί, σχετίζεται με την διάρκεια και τη σοβαρότητα της (Johnson, 2000).

Επιπλέον, πολλοί μελετητές επισημαίνουν ότι ο τρόπος με τον οποίο γίνεται αντιληπτή και επιλύεται μία κρίση, θεωρείται σημαντικό χαρακτηριστικό της. Πιο συγκεκριμένα, είναι γνωστό πως τα άτομα δεν αντιδρούν με τον ίδιο τρόπο στα περιστατικά, καθώς διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο η ψυχραιμία, η ετοιμότητα, η ενημέρωση αλλά και η προετοιμασία- πρόληψη του ατόμου. Για παράδειγμα, ένα άτομο που έχει λάβει τις απαραίτητες γνώσεις για το πως πρέπει να δράσει σε περίπτωση φυσικής καταστροφής –όπως πλημμύρα, σεισμός κ.α.- έχει περισσότερες πιθανότητες να διαχειριστεί το συγκεκριμένο περιστατικό με μεγαλύτερη ψυχραιμία και άρα να επέλθουν οι –όσο το δυνατόν- λιγότερες αρνητικές επιπτώσεις και για το ίδιο το άτομο και για την κοινωνία (Heath& Sheen, 2016).

Αξιοσημείωτο χαρακτηριστικό της κρίσης, είναι και η οικονομική επιβάρυνση που επιφέρει. Αυτό συμβαίνει διότι μπορεί να χρειαστεί να αντιμετωπιστούν ζημιές που προκάλεσε κάποια φυσική καταστροφή ή να διαχειριστούν με το καλύτερο δυνατό τρόπο το εκάστοτε περιστατικό, χρησιμοποιώντας χρήματα που φυλάσσονταν σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης. Είναι πιθανόν, η επιβάρυνση να επηρεάσει τόσο τον προϋπολογισμό του κράτους, όσο και τον δήμο, μία οικογένεια ή και ένα μεμονωμένο άτομο (Philpott& Serluco, 2010).

Κεφάλαιο 2. Διαχείριση κρίσεων στο σχολικό περιβάλλον

2.1 Σχολικές κρίσεις

Θεωρούνται ιδιαίτερα σύννηθες τα περιστατικά κρίσεων στη σχολική μονάδα, καθώς το σχολείο αποτελεί μία μικρογραφία της κοινωνίας. Βέβαια, η συχνότητα εμφάνισης τέτοιων περιστατικών, προκαλεί ένα αίσθημα ανασφάλειας και αποσταθεροποίησης για τη σχολική κοινότητα, καθιστώντας τα μέλη ευάλωτα και δημιουργώντας αρνητικό αντίκτυπο στη ψυχολογία τους, στην κοινωνικοποίησή τους ή/ και στη σωματική τους ακεραιότητα. Έχει γίνει γνωστό, πως πολλές φορές, το σχολικό περιβάλλον μπορεί να ευθύνεται για την πρόκληση ατυχημάτων, διότι η διαμόρφωση των χώρων και η υλικοτεχνική υποδομή δεν θεωρείται ασφαλής για τους εκπαιδευτικούς και τους μαθητές. Για παράδειγμα, εξαιτίας της μορφολογίας του εδάφους που έχουν πολλά προαύλια (όπως δάπεδα από τσιμέντο), τα ατυχήματα που προκαλούνται είναι αρκετά (Μπουλούτζα, 2006). Επομένως, ως σχολική κρίση ορίζεται οτιδήποτε ασκεί αρνητική επίδραση στα μέλη, σχετικά με τη σωματική και ψυχοσυναισθηματική τους υγεία, την κοινωνική τους ευεξία, τη διδασκαλία και τη μάθηση (Brock, Sandoval & Lewis, 2005).

Γίνεται φανερό ότι τα ατυχήματα στο σχολικό πλαίσιο προκαλούν κρίσεις σε διδάσκοντες και διδασκόμενους, οι οποίες πιθανόν να δημιουργήσουν αναστάτωση και να επηρεάσουν την ικανότητα μάθησης. Κατά τη διάρκεια μίας κρίσης, τα μέλη υπολειτουργούν, δεν έχουν την ίδια διάθεση και νιώθουν αποδιοργάνωση, με αποτέλεσμα να μην ανταποκρίνονται στις καθημερινές τους δραστηριότητες όπως συνήθως. Επιπλέον, συχνά συναντώνται βίαιες συμπεριφορές μεταξύ των μελών. Οι συγκρούσεις μπορεί να αφορούν διαπροσωπικές σχέσεις (ανάμεσα σε εκπαιδευτικούς), διομαδικές σχέσεις (ανάμεσα σε εκπαιδευτικούς και μαθητές) αλλά και συγκρούσεις ενός ατόμου με μία ομάδα (ενός εκπαιδευτικού και συλλόγου διδασκόντων) (Αθανασούλα - Ρέππα, 2008).

Μία συνηθισμένη μορφή βίας που εντοπίζεται στα σχολεία θεωρείται ο σχολικός εκφοβισμός (bullying), όπου ένας ή περισσότεροι μαθητές παρενοχλούν σωματικά, λεκτικά ή ψυχολογικά κάποιο συμμαθητή τους. Αυτό μπορεί να λειτουργήσει αρνητικά, τόσο στην αυτοεκτίμηση και εξέλιξη του μαθητή όσο και στην εκπαιδευτική διαδικασία και συνολικά στην σχολική μονάδα (Heath & Sheen, 2016). Οι

εκπαιδευτικοί, οι μαθητές και οι γονείς, είναι υποχρεωμένοι να αξιολογούν τις περιστάσεις, να εκτιμούν τον κίνδυνο και να παρεμβαίνουν άμεσα. Το θετικό κλίμα και η σταθερότητα στο σχολείο, διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην μείωση εμφάνισης βίαιων περιστατικών (Reeves, 2010).

Αξιοσημείωτη είναι ακόμη η διάκριση των σχολικών κρίσεων σε οργανωτικό, κοινοτικό και ατομικό επίπεδο. Πιο αναλυτικά, οργανωτικό επίπεδο ή κρίσεις μεγάλης κλίμακας θεωρούνται εκείνες οι οποίες επηρεάζουν ξαφνικά το σχολείο και όλα τα μέλη του και χρειάζονται την άμεση παρέμβαση των ανταποκριτών έκτακτης ανάγκης. Επίσης, πιθανόν να καταλήξουν σε μακροπρόθεσμο τραυματισμό, τέτοιες μπορεί να είναι η σχολική βία, οι επιδημίες και οι φυσικές καταστροφές. Συνεχίζοντας, το κοινοτικό επίπεδο αναφέρεται στις χρόνιες κρίσεις που μπορούν να διαταράξουν την ασφάλεια τόσο των μαθητών όσο και του προσωπικού αλλά και να επηρεάσουν αρνητικά την φήμη του σχολείου. Εντοπίζονται είτε εντός είτε εκτός του σχολικού πλαισίου. Τέλος, το ατομικό επίπεδο αφορά γεγονότα στη ζωή των παιδιών τα οποία έχουν αρνητικό αντίκτυπο στην ακαδημαϊκή τους πορεία και την κοινωνικοποίησή τους, όπως θάνατος κοντινού προσώπου, κακοποίηση, ασθένεια και φτώχεια (Γαλανάκη Μ., 2022).

2.2 Συνέπειες των κρίσεων στους μαθητές

Είναι ευρέως γνωστό ότι το κάθε άτομο έχει διαφορετική αντίδραση στις περιπτώσεις κρίσεων, γεγονός που γίνεται φανερό και στα παιδιά. Οι προϋπάρχουσες εμπειρίες και γνώσεις που έχουν, επιδρούν στο βαθμό συνειδητοποίησης του προβλήματος, ενώ μπορεί να υπάρξουν βραχυπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες συνέπειες τόσο στη ψυχολογία όσο και στη συμπεριφορά τους.

Έχει διαπιστωθεί πως τα παιδιά που για δεύτερη φορά περνούν μία κρίση, τείνουν να επηρεάζονται περισσότερο, αφού πιθανόν να έχουν ψυχικά τραύματα από την προηγούμενη. Παραδείγματος χάρη, παιδιά που έχουν χάσει αγαπημένα τους πρόσωπα, έχουν συνεχώς ένα αίσθημα φόβου και απειλής πως θα συμβεί κάτι άσχημο (Sandoval, 2001). Πολλές φορές τα παιδιά που βιώνουν μία κρίση βρίσκονται σε κατάσταση έντονου άγχους και αποδιοργάνωσης, με αποτέλεσμα να διαταράσσονται καθημερινές τους συνήθειες. Μία διαταραχή που εντοπίζεται συχνά είναι η διαταραχή ύπνου, κατά την οποία το παιδί αρνείται να κοιμηθεί μόνο του ή βλέπει εφιάλτες. Επιπλέον, πολλά

παιδιά κατά τη διάρκεια ή μετά από ένα τραυματικό περιστατικό, δε θέλουν να πάνε σχολείο. Ένας λόγος που συμβαίνει αυτό είναι επειδή νιώθουν φόβο και ανασφάλεια όταν αποχωρίζονται τα οικεία τους πρόσωπα. Ακόμη, μπορεί να παρουσιάσουν χαμηλή επίδοση στις υποχρεώσεις του σχολείου, σύγχυση στη διαχείριση του διαβάσματος και αδυναμία συγκέντρωσης. Ενώ, αντίθετα, υπάρχουν περιπτώσεις παιδιών που αντιδρούν στην κρίση με απόλυτη παθητικότητα.

Σημαντικό ρόλο διαδραματίζει η στήριξη που λαμβάνουν τα παιδιά από την οικογένειά τους και από το σχολείο, κατά τη διάρκεια μίας κρίσης αλλά και κατά την ανάκαμψη από αυτήν. Κρίνεται απαραίτητο οι γονείς και οι εκπαιδευτικοί, να λειτουργήσουν συνεργατικά, αναγνωρίζοντας το πρόβλημα άμεσα και αναζητώντας συμβουλές από ειδικούς, με σκοπό να βοηθήσουν το παιδί να διαχειριστεί την κρίση αφήνοντας τις λιγότερες αρνητικές επιπτώσεις. Ειδικότερα, αν τα συμπτώματα των κρίσεων παραμείνουν για περισσότερο από έξι μήνες, τότε θεωρείται αναγκαία η παροχή εξειδικευμένης βοήθειας (Brock et.al., 2005).

2.3 Μοντέλα Διαχείρισης Κρίσεων

Η διαχείριση των κρίσεων στη σχολική μονάδα αποτελεί σημαντικό παράγοντα της εκπαιδευτικής διοίκησης, αφού έχει στόχο τη διατήρηση ενός ασφαλούς, υγιούς και υποστηρικτικού περιβάλλοντος μάθησης. Θεωρείται αναγκαίο οι σχολικοί οργανισμοί να αναπτύσσουν και να εφαρμόζουν μοντέλα διαχείρισης κρίσεων, μέσω των οποίων να παρέχεται ορθή καθοδήγηση σχετικά με την πρόληψη, την ανταπόκριση και την αποκατάσταση. Κατά το πέρασμα των χρόνων έχουν αναπτυχθεί πολλά μοντέλα διαχείρισης των κρίσεων, τα οποία στοχεύουν στην αποτελεσματικότερη διαχείριση και αντιμετώπιση των κρίσεων.

Ο Klingman (1996), θεωρήθηκε από τους πρώτους συγγραφείς που ανέπτυξαν ένα αποτελεσματικό μοντέλο ετοιμότητας για περιπτώσεις διαχείρισης κρίσεων, το οποίο διακρίνεται σε τέσσερις φάσεις. Αρχικά αναφέρεται η φάση πριν την καταστροφή (predisaster phase), όπου η κρίση δεν έχει εμφανιστεί ακόμα, αλλά αποφασίζεται ο σχεδιασμός που θα χρησιμοποιηθεί και επιμορφώνονται τα άτομα που θα συμβάλουν στην αντιμετώπισή της. Έπειτα τονίζεται η φάση του αντίκτυπου (impact phase), κατά την οποία οργανώνονται οι παρεμβάσεις που θα γίνουν στα πρώτα στάδια της κρίσης και περιλαμβάνει τον συντονισμό των υπηρεσιών, ενώ εστιάζει στην ψυχική υγεία των

εμπλεκόμενων. Στη συνέχεια, είναι η βραχυπρόθεσμη φάση προσαρμογής (short- term adaptation phase), που επικεντρώνεται στο ίδιο το τραυματικό γεγονός, ώστε τα άτομα να προσαρμοστούν στην κρίση και να ανταπεξέλθουν στις συνέπειές της. Τελευταία φάση θεωρείται η μακροπρόθεσμη φάση προσαρμογής (long- term adaptation phase), η οποία περιλαμβάνει την ατομική ή ομαδική θεραπεία και στοχεύει στην ομαλή επανένταξη των μαθητών στο σχολείο και στις συνήθειες τους (Klingman, 1996, όπως αναφ. στο Pagliocca & Nickerson, 2001).

Αξιοσημείωτο είναι ακόμη το μοντέλο διαχείρισης κρίσεων «PREPaRE» (Prevent, reaffirm, Evaluate, Provide and Respond, Examine) το οποίο αναπτύχθηκε από την Εθνική Ένωση Σχολικών Ψυχολόγων των ΗΠΑ (NASP) και αφορά ένα πολυεπίπεδο σχέδιο δράσης για την πρόληψη, την ανταπόκριση και την αποκατάσταση έπειτα από περιπτώσεις κρίσεων, αφού στοχεύει στην πρόληψη και στην ορθή διαχείριση τους στη σχολική μονάδα. Θεωρείται πως διαφέρει σημαντικά από άλλα μοντέλα που έχουν αναπτυχθεί, καθώς σχεδιάστηκε με γνώμονα την καλύτερη λειτουργία του σχολικού πλαισίου και εστιάζει κατά κύριο λόγο στην οικοδόμηση της ανθεκτικότητας του σχολικού περιβάλλοντος. Παράλληλα, αναπτύσσει τη συνεργατικότητα και ομαδικότητα ανάμεσα στα μέλη, με στόχο τη δημιουργία ειδικού συστήματος υποστήριξης και ασφαλούς περιβάλλοντος για την άμεση κάλυψη τόσο των βραχυπρόθεσμων όσο και των μακροπρόθεσμων αναγκών (Brock et al., 2016).

Τον 20^ο αιώνα τα πρωτόκολλα για την διαχείριση κρίσεων στα σχολεία, στόχευαν στην αντιμετώπιση της κρίσης και όχι στην πρόληψή της. Αντίθετα, φαίνεται ότι στον 21^ο αιώνα έχει δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στη δημιουργία κατάλληλου σχεδίου δράσης και στην παρέμβαση κατά τη διάρκεια και μετά από μία κρίση. Τα πιο πολλά εγχειρίδια χωρών που αφορούν τη διαχείριση σχολικών κρίσεων, αναφέρουν πως η αντιμετώπιση τους είναι προτιμότερο να γίνεται σε τέσσερις φάσεις: πρόληψη (prevention), ετοιμότητα (preparedness), απόκριση (response) και αποκατάσταση (recovery). Η πρόληψη σχετίζεται με τη συνεργασία του σχολείου με ειδικούς (όπως ψυχολόγους, κοινωνικούς λειτουργούς, νοσοκόμους), την αναγκαιότητα δημιουργίας μίας ηγετικής ομάδας, η οποία θα σχεδιάσει το κατάλληλο σχέδιο δράσης και την εκπαίδευση των μελών της σχολικής κοινότητας. Καθίσταται αδύνατο να γνωρίζει κανείς το χρόνο που θα εμφανιστεί κάποια κρίση, έτσι τα σχολεία μέσω της πρόληψης επιδιώκουν τις λιγότερες δυνατές συνέπειες της. Ταυτόχρονα, η ετοιμότητα αφορά την καλύτερη προετοιμασία του οργανισμού, ώστε να δράσει άμεσα και αποτελεσματικά σε ένα

περιστατικό, ενώ περιλαμβάνει και την επένδυση σε ανθρώπινους και υλικοτεχνικούς πόρους. Ακόμη, η φάση της απόκρισης τονίζει την εφαρμογή του σχεδίου δράσης κατά τη διάρκεια μίας κρίσης, την πραγματοποίηση δηλαδή συγκεκριμένων ενεργειών που αποφασίστηκαν στις δύο προηγούμενες φάσεις. Το τελικό στάδιο, η αποκατάσταση, εστιάζει στην ομαλή επάνοδο των εμπλεκόμενων μελών σε συνθήκες κανονικότητας και ασφάλειας. Το χρονικό διάστημα που απαιτείται για την ορθή αποκατάσταση εξαρτάται από τη σοβαρότητα του περιστατικού, τον χαρακτήρα των εμπλεκόμενων και το μετατραυματικό στάδιο (Παρασκευή Χ., 2022).

2.4. Επίπεδα διαχείρισης κρίσεων στην εκπαίδευση

Η διαχείριση των κρίσεων στην εκπαίδευση αναπτύσσεται σε τρία επίπεδα: στο επίπεδο του σχολείου, της Διεύθυνσης Εκπαίδευσης και της Περιφέρειας. Η βασική τους δομή είναι κοινή, ώστε να επικοινωνούν ευκολότερα μεταξύ τους, αλλά οργανώνονται ιεραρχικά για την αντιμετώπιση μίας κρίσης.

Πιο συγκεκριμένα, η διαχείριση μίας κρίσης σε επίπεδο Περιφέρειας βρίσκεται στην κορυφή της πυραμίδας, καθώς οφείλει να παρεμβαίνει όταν οι ομάδες διαχείρισης κρίσεων της Διεύθυνσης της Εκπαίδευσης και του σχολείου δεν έχουν καταφέρει να ανταποκριθούν αποτελεσματικά στην κρίση. Βέβαια, δε θεωρείται συχνό να ζητείται βοήθεια από την Ομάδα Διαχείρισης Κρίσεων της περιφέρειας, παρά μόνο σε περιπτώσεις που το προσωπικό της Διεύθυνσης της Εκπαίδευσης δεν είναι επαρκές (Brock et.al, 2005). Η περιφέρεια διαθέτει προσωπικό για την άμεση και αποτελεσματική αντιμετώπιση των κρίσεων και την πρόληψή τους. Τα μέλη της Περιφέρειας δεν είναι μόνο εργαζόμενοι των σχολείων αλλά περιλαμβάνει πολλές ειδικότητες και ταυτόχρονα συγκροτείται και από εκπροσώπους των ομάδων της Διεύθυνσης της Εκπαίδευσης. Επιπλέον, αρμοδιότητά της αποτελεί η εκπαίδευση των εκπροσώπων της Διεύθυνσης Εκπαίδευσης και των σχολείων που υπάγονται σε αυτές και η λήψη αποφάσεων (Nickerson & Pagliocca, 2001).

Συνεχίζοντας, εντοπίζεται η ομάδα διαχείρισης κρίσεων της Διεύθυνσης της Εκπαίδευσης, η οποία αναλαμβάνει την παροχή υπηρεσιών συμβουλευτικής και υποστήριξης στη σχολική κοινότητα κατά τη διαχείριση μίας κρίσης. Το δυναμικό των συγκεκριμένων ομάδων είναι άτομα που έχουν τα απαραίτητα προσόντα, τις γνώσεις

και την εμπειρία, ώστε να διαχειριστούν με το καλύτερο δυνατό τρόπο την κρίση και να προτείνουν έγκαιρα λύσεις, συμβουλές αντιμετώπισης και να καθοδηγήσουν το προσωπικό του σχολείου. Η σχολική μονάδα αναλαμβάνει την πρωταρχική διαχείριση μίας κρίσης και στη συνέχεια, όποτε χρειάζεται, παρεμβαίνει η Διεύθυνση Εκπαίδευσης, η οποία κατά το ιεραρχικό μοντέλο οφείλει να περιμένει πρώτα το προσωπικό του σχολείου να ολοκληρώσει τη διαδικασία διαχείρισης. Σε περίπτωση που η Διεύθυνση Εκπαίδευσης δεν μπορεί να αντιμετωπίσει ορθά την κρίση, ζητάει τη βοήθεια της Περιφέρειας.

Τέλος, η διαχείριση των κρίσεων σε επίπεδο σχολικής μονάδας αποτελεί την αρχική προσπάθεια αντιμετώπιση μίας κρίσης. Το προσωπικό οφείλει να είναι κατάλληλα προετοιμασμένο να διαχειριστεί αλλά και να εντοπίσει μία ενδεχόμενη κρίση. Παράλληλα, θεωρείται απαραίτητο να σχεδιάσει και να οργανώσει έγκαιρα τον τρόπο διαχείρισης μίας κρίσης, με την καθοδήγηση της Διεύθυνσης Εκπαίδευσης. Είναι σημαντικό να πραγματοποιούνται οι κατάλληλες ενέργειες, βάσει των οποίων θα επιτευχθεί η πρόληψη, η σωστή προετοιμασία, η έγκαιρη παρέμβαση και η ταχεία ανάκαμψη. Με αυτόν τον τρόπο, εξασφαλίζεται η ασφάλεια των μελών και η ομαλή λειτουργία του σχολικού οργανισμού (Brock et.al, 2005).

2.5 Καίρια ζητήματα για τη διαχείριση σχολικών κρίσεων

Στόχος του σχολείου είναι η άμεση και ορθή διαχείριση των κρίσεων που προκύπτουν, ώστε να αποφευχθούν στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό οι αρνητικές επιπτώσεις. Όπως προαναφέρθηκε, για να επιτευχθεί το παραπάνω θεωρείται αναγκαίος ο σχηματισμός και η εφαρμογή ενός σχεδίου διαχείρισης κρίσεων, το οποίο θα διέπεται από ένα συγκεκριμένο πλάνο με βάση τις ανάγκες της εκάστοτε σχολικής μονάδας.

Αναλυτικότερα, το Σχέδιο Διαχείρισης κρίσεων, οφείλει να επισημαίνει το σκοπό για το οποίο σχεδιάστηκε, τι θέλει δηλαδή να πετύχει. Για παράδειγμα, σε περίπτωση πυρκαγιάς, το σχέδιο διαχείρισης είναι αναγκαίο να περιλαμβάνει την πρόληψη ή τον περιορισμό της πυρκαγιάς και την άμεση κατάσβεσή της. Σημαντικός προβληματισμός φαίνεται να είναι το πότε ένα περιστατικό θεωρείται σοβαρή κρίση και πρέπει να αντιμετωπιστεί έγκαιρα, κάτι το οποίο οφείλει να αποφασιστεί από τα μέλη της σχολικής κοινότητας κατά τη δημιουργία του σχεδίου. Παράλληλα, απαραίτητη προϋπόθεση για την ορθή διαχείριση σχολικών κρίσεων, είναι τα μέτρα οργάνωσης

που λαμβάνονται για την πρόληψη του κινδύνου και άρα την ασφάλεια της σχολικής μονάδας, ενώ κρίσιμος θεωρείται και ο τρόπος οργάνωσης των μελών του σχολείου σχετικά με τα καθήκοντα που θα αναλάβει ο καθένας σε περιπτώσεις κρίσεων, η οργάνωση δηλαδή μίας ομάδας διαχείρισης κρίσεων (Σαϊτή& Σαϊτής, 2012).

Αξίζει να επισημανθεί ακόμη πως για τη δημιουργία του συγκεκριμένου σχεδίου, είναι αναγκαία η εκπαίδευση των μελών της σχολικής κοινότητας σε θέματα που αφορούν τη διαχείριση κρίσεων. Συγκεκριμένα, ειδικοί (ψυχολόγοι, νοσηλευτές, πυροσβέστες) είναι σημαντικό να εκπαιδεύσουν το προσωπικό, καθιστώντας το έτσι προετοιμασμένο να αντιμετωπίσει μία ενδεχόμενη κρίση (Schonfeld, Lichtenstein, Pruett & Speese-Linehan, 2002) . Επιπλέον, μετά την κρίση κρίνεται απαραίτητος ο απολογισμός, δηλαδή σύμφωνα με το σχέδιο διαχείρισης κρίσεων που θεσπίστηκε, τι εφαρμόστηκε με επιτυχία και τι όχι και τι θα μπορούσε να προστεθεί στο σχέδιο βάσει της καινούριας εμπειρίας (Jimerson, Brock, Pletcher, 2005).

2.6 Εμπόδια κατά τη διαχείριση σχολικών κρίσεων

Θεωρείται λογικό ότι κατά την προσπάθεια διαχείρισης μίας κρίσης μπορεί να προκύψουν ορισμένα εμπόδια, τα οποία καθιστούν δυσκολότερη την ορθή διαχείρισή της.

Αρχικά, είναι σύνηθες το φαινόμενο της συμμετοχής διαφόρων οργανισμών στην επίτευξη του στόχου, οι οποίοι όμως δε συνεργάζονται μεταξύ τους, με αποτέλεσμα να επιφέρουν τα αντίθετα αποτελέσματα από αυτά που προσδοκούν. Το ίδιο ισχύει και για ορισμένους εθελοντές, οι οποίοι λόγω της ανεπαρκούς εμπειρίας και γνώσης τους, εμποδίζουν την αποτελεσματική παρέμβαση στην κρίση. Επίσης, ο περιορισμός σε χρόνο και σε πηγές, δυσκολεύει την κατάλληλη προετοιμασία του σχολείου (Pagliocca & Nickerson, 2001).

Κατά τη διάρκεια μίας κρίσης, ασκούνται ενδογενείς ή εξωγενείς πιέσεις στους διαχειριστές της, οι οποίες δυσχεραίνουν τις προσπάθειες για την άμεση διαχείριση και αντιμετώπισή της. Σύμφωνα με τον Σφακιανάκη (1998) οι ομάδες πίεσης διακρίνονται σε τρεις βασικές κατηγορίες με πρώτη τις πιέσεις που ασκούνται από τρίτους, όπως η πίεση που ασκούν τα Μέσα Μαζική Ενημέρωσης, τα εμπλεκόμενα μέλη ή και οι διάφοροι οργανισμοί. Έπειτα αναφέρει τις πιέσεις από τις συνθήκες της κρίσης, εστιάζοντας στον μειωμένο χρόνο αντίδρασης που έχουν οι εμπλεκόμενοι όταν

συμβαίνει ένα κρίσιμο γεγονός. Τέλος, επισημαίνει τις ψυχολογικές πιέσεις και τις πιέσεις της προσωπικότητας του κάθε ατόμου, δηλαδή κατά πόσο ο εκάστοτε διαχειριστής της κρίσης, επηρεάζεται από την ψυχολογική και συναισθηματική του κατάσταση. Για να επιτευχθούν οι στόχοι που έχουν τεθεί από την ομάδα διαχείρισης, είναι σημαντικό να διατηρηθεί η ψυχραιμία και να μην επικρατήσουν τα αρνητικά συναισθήματα, το χάος και η σύγχυση.

Επιπλέον, η έλλειψη ομαδικού πνεύματος, επικοινωνίας και συνεργασίας μεταξύ των μελών αλλά και των ειδικών, καθιστούν ακόμα πιο δύσκολες τις προσπάθειες για την επιτυχημένη έκβαση της κρίσης. Ακόμη, σημαντική κρίνεται και η ηγεσία, βάσει τις οποίας παίρνονται καθοριστικές αποφάσεις. Γι' αυτό τον λόγο, η ηγεσία οφείλει να διακρίνεται από τα κατάλληλα ηγετικά χαρακτηριστικά, όπως είναι η ψυχραιμία και η αποφασιστικότητα , ώστε να μπορεί να δράσει έγκαιρα, αποδοτικά και αποτελεσματικά, χωρίς να επικρατήσουν συνθήκες αναστάτωσης και σύγχυσης (Cornell & Sheras, 1998).

Κεφάλαιο 3. Προετοιμασία σχολικής μονάδας σε περιπτώσεις κρίσεων

3.1. Η Ομάδα Διαχείρισης Κρίσεων

Οι σχολικές μονάδες είναι σημαντικό να λειτουργούν αποτελεσματικά και αποδοτικά τόσο υπό φυσιολογικές συνθήκες όσο και σε περιπτώσεις κρίσεων. Για να συμβεί αυτό, κρίνεται αναγκαία η σύσταση μίας «ομάδας διαχείρισης κρίσεων».

Θεωρείται απαραίτητη η εύρεση επαρκούς και κατάλληλου ανθρωπίνου δυναμικού, το οποίο θα βοηθήσει στη διαχείριση κρίσιμων περιστατικών. Επιπλέον, η διεύθυνση εκπαίδευσης οφείλει να παρεμβαίνει όταν είναι αναγκαίο. Σε περιοχές με μεγάλες διευθύνσεις εκπαίδευσης, το προσωπικό του σχολείου είναι αρκετό και μπορεί να εκπαιδευτεί κατάλληλα, ώστε να παράσχει τη βοήθεια που χρειάζεται για τη διαχείριση μίας κρίσης, ενώ στις μικρότερες διευθύνσεις το ανθρώπινο δυναμικό είναι περιορισμένο και έτσι χρήζει ιδιαίτερης σημασίας η δράση και ο συντονισμός σε επίπεδο Διεύθυνσης (Brock et.al., 2005).

Η ομάδα διαχείρισης κρίσεων, είναι αναγκαίο να απαρτίζεται από κατάλληλα εκπαιδευμένα άτομα με γνώσεις, δεξιότητες και συναισθηματικό σθένος, για να μπορούν να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά μία κρίση αλλά και να στηρίξουν όσους επηρεάστηκαν από αυτήν. Κυριότερος στόχος της ομάδας, θεωρείται η διατήρηση της ασφάλειας και της ηρεμίας των μελών, αλλά και η αποδοτικότητα και αποτελεσματικότητα του οργανισμού, τόσο κατά τη διάρκεια όσο και μετά από την κρίση (Jaksec, 2007). Σημαντικό χαρακτηριστικό των συγκεκριμένων ομάδων, αποτελεί η ενσωμάτωση διαφόρων ατόμων με ξεχωριστές αρμοδιότητες. Βέβαια, τα κεντρικά μέλη της ομάδας διαχείρισης κρίσεων σε μία σχολική μονάδα, οφείλουν να είναι ο Διευθυντής και ο Υποδιευθυντής, οι εκπαιδευτικοί του συγκεκριμένου σχολείου και ιδανικά ένας νοσηλευτής και ένας ψυχολόγος (Dass-Brailsford, 2007).

Οι Pitcher & Poland (1992) αναφέρουν ορισμένα χαρακτηριστικά, μέσω των οποίων καθίσταται δύσκολο για ένα άτομο να αποτελέσει αποτελεσματικό μέλος της ομάδας. Πιο συγκεκριμένα, τέτοια εμπόδια μπορεί να θεωρηθούν η ανάγκη να ελέγχει συνεχώς τα πάντα, να αναλαμβάνει υπερβολικές ευθύνες και να θέλει όλα να λειτουργούν στην

εντέλεια, η μη αντοχή και διαχείριση των αρνητικών συναισθημάτων και η δυσκολία με τη διαλεκτική συμβουλευτική (οπ. αναφ. Καραθάνος Δ., 2006).

Ανάλογα με τις αρμοδιότητες και τις δυνατότητες που διαθέτει το κάθε μέλος της ομάδας διαχείρισης κρίσεων, θα αναλάβει κάποιους ρόλους, όπως: συντονιστής διαχείρισης της κρίσης, συντονιστής παρέμβασης σε αυτήν, υπεύθυνος επικοινωνίας με τις υπηρεσίες ασφάλειας, υπεύθυνος επικοινωνίας με τις ιατρικές υπηρεσίες και σύνδεσμος με τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης (Μ.Μ.Ε.).

Αρχικά, ο συντονιστής διαχείρισης κρίσεων του σχολείου θεωρείται εκείνος που οφείλει να προβεί έγκαιρα σε ορισμένες ενέργειες, δηλαδή να μαζέψει τις απαραίτητες πληροφορίες για το γεγονός, να αξιολογήσει το βαθμό επικινδυνότητας, να ενημερώσει τη Διεύθυνση εκπαίδευσης και να αποφασίσει τις απαραίτητες δράσεις, ώστε να αντιμετωπιστεί η κρίση άμεσα και αποτελεσματικά. Τον συγκεκριμένο ρόλο τον αναλαμβάνει ο Διευθυντής της σχολικής μονάδας. Όμως, είναι σημαντικό να υπάρχει και κάποιος που θα τον αναπληρώνει όταν εκείνος δε μπορεί να φέρει εις πέρας τα καθήκοντά του. Ταυτόχρονα, σε περίπτωση που το ανθρώπινο δυναμικό του σχολείου δεν είναι επαρκές, ο συντονιστής πρέπει να αναλαμβάνει περισσότερους από έναν ρόλους (Brock, Sandona, και Lewis, 2001, οπ. αναφ. Καραθάνος Δ., 2006).

Έπειτα, το άτομο που αναλαμβάνει το ρόλο του συντονιστή παρέμβασης στην κρίση, είναι αναγκαίο να διαθέτει τις κατάλληλες γνώσεις, την εμπειρία και να εμπνέει εμπιστοσύνη στα μέλη. Παράλληλα, οφείλει να είναι ενήμερος για τους στόχους, τις δυσκολίες και τις μεθόδους διαχείρισης που έχουν οριστεί, ώστε να σχεδιάσει την παρέμβασή του με τον καλύτερο δυνατό τρόπο. Βασικός σκοπός του είναι η καλύτερη και άμεση αντιμετώπιση ενός ψυχικού τραύματος και η τάχιστα επιστροφή στην κανονικότητα. Ο συντονιστής εντοπίζει τα μέλη που επηρεάστηκαν από το περιστατικό και παρέχει την ψυχολογική υποστήριξη που χρειάζονται, ενώ στη συνέχεια, αν κρίνεται απαραίτητο τους παραπέμπει σε ειδικούς. Ο υποδιευθυντής είναι συνήθως ο συντονιστής της παρέμβασης, αλλά μερικές φορές εντοπίζεται στη θέση του συντονιστή ο σχολικός σύμβουλος ή ο ψυχολόγος.

Ακόμη, ο σύνδεσμος με τα Μ.Μ.Ε. είναι απαραίτητος όταν μέσα στο σχολικό πλαίσιο συμβαίνουν περιστατικά που πρέπει να γίνουν γνωστά στη κοινή γνώμη. Καταρχήν τα Μ.Μ.Ε. περιγράφουν το γεγονός, ύστερα γίνεται αναζήτηση των συνθηκών, των εμπλεκόμενων μελών και των θετικών ή αρνητικών ενεργειών τους. Στη συνέχεια,

αναζητούνται οι αιτίες που το προκάλεσαν και γίνεται συζήτηση για την έκβαση του. Το άτομο που αναλαμβάνει το ρόλο της επικοινωνίας με τα Μ.Μ.Ε. πρέπει να έχει σωστό λόγο, να είναι πλήρως ενημερωμένος για το γεγονός, να ξέρει να χειρίζεται το διαδίκτυο και να μη διστάζει να εμφανιστεί δημόσια. Ο διευθυντής της σχολικής μονάδας είναι τις περισσότερες φορές και ο σύνδεσμος με τα Μ.Μ.Ε (Pitcher & Poland, 1992, οπ. αναφ. Καραθάνος Δ., 2006).

Επιπλέον, ο υπεύθυνος επικοινωνίας με τις υπηρεσίες ασφάλειας θεωρείται απαραίτητος, καθώς πρωταρχικός στόχος των σχολείων πρέπει να είναι η σωματική και ψυχική ακεραιότητα των μελών του. Το άτομο που αναλαμβάνει αυτή τη θέση, καθίσταται αναγκαίο να βρίσκεται σε συνεχή επικοινωνία με ειδικούς (όπως αστυνόμους, πυροσβέστες) και να συμμετέχει στην οργάνωση του σχεδίου δράσης. Οι εκπαιδευτικοί του σχολείου και τα μέλη του συλλόγου γονέων και κηδεμόνων αποφασίζουν από κοινού το άτομο που θα γίνει ο σύνδεσμος με τις υπηρεσίες ασφαλείας. Αρμοδιότητά του είναι ο έλεγχος των αιθουσών και των κοινόχρηστων χώρων και η ενημέρωση του διευθυντή σε περίπτωση που γίνει αντιληπτός κάποιος κίνδυνος, είτε από εξωγενείς παράγοντες (π.χ. βίαιη συμπεριφορά, κακή συντήρηση των εγκαταστάσεων) είτε από προσωπικές επιλογές (π.χ. χρήση ναρκωτικών) (Berman & Jobes, 1991, οπ. αναφ. Καραθάνος Δ., 2006).

Τέλος, ο σύνδεσμος με τις ιατρικές υπηρεσίες είναι ο νοσηλευτής του σχολείου, ο οποίος αξιολογεί ένα περιστατικό και αποφασίζει ποια από τα θύματα χρήζουν ιατρικής βοήθειας. Έπειτα, οφείλει να επικοινωνήσει άμεσα με το γιατρό, το ΕΚΑΒ ή το νοσοκομείο της περιοχής, να ενημερώσει τους γονείς των μαθητών που εμπλέκονται στο περιστατικό και ύστερα να αναλάβει την ομαλή επανένταξή τους. Παράλληλα, είναι σημαντικό να ενδιαφερθεί και για τους υπόλοιπους μαθητές, ενημερώνοντάς και καθησυχάζοντάς τους (Nader et.al., 1990, οπ. αναφ. Καραθάνος Δ., 2006) και να εκπαιδεύσει τα μέλη της σχολικής κοινότητας σε βασικές γνώσεις πρώτων βοηθειών (Brock et.al., 2005).

3.2. Το σχέδιο διαχείρισης κρίσεων

Γίνεται φανερό πως στο σχολικό περιβάλλον μπορεί να συμβούν συχνά ατυχήματα, γι' αυτό η σχολική διοίκηση οφείλει να έχει προνοήσει για την έγκαιρη και αποτελεσματική αντιμετώπιση των κινδύνων (Σαϊτης Χ. & Σαϊτη. Α, 2012). Όπως έχει

ήδη αναφερθεί πρωτύτερα, για να είναι επιτυχής η πρόληψη και αντιμετώπισή τους, είναι σημαντική η οργάνωση ενός κατάλληλου σχεδίου, το οποίο θα περιλαμβάνει προγραμματισμένες παρεμβάσεις. Ένα τέτοιο σχέδιο έχει στόχο να κινητοποιηθεί άμεσα η ομάδα διαχείρισης κρίσεων, η οποία θα εκτιμήσει τον βαθμό επικινδυνότητας της κρίσης και θα οργανώσει τις ενέργειες, που έχουν αποφασιστεί, για την αντιμετώπισή της, επιδιώκοντας τις όσο το δυνατόν λιγότερες αρνητικές συνέπειες και την αποφυγή δευτερογενών κρίσεων (Μπρίνια, 2008).

Εμπόδιο για την υλοποίηση του σχεδίου διαχείρισης κρίσεων, αποτελεί ο χρόνος που χρειάζεται για τον κατάλληλο σχεδιασμό του. Αυτό συμβαίνει διότι είναι απαραίτητο να μελετηθούν τα χαρακτηριστικά του εκάστοτε σχολείου, να γίνει έλεγχος της υποδομής, να αξιολογηθούν πιθανοί κίνδυνοι και να εξασφαλιστούν άνθρωποι και υλικοί πόροι. Έπειτα πρέπει να αποφασιστεί και να σχηματιστεί το είδος της παρέμβασης και να πραγματοποιηθούν ασκήσεις ετοιμότητας, ώστε να επιβεβαιωθεί η αποτελεσματικότητα και αποδοτικότητά του (Brock et.al., 2005).

Για να θεωρηθεί ένα σχέδιο ολοκληρωμένο, οφείλει να περιλαμβάνει τα μέτρα οργάνωσης, την εκπαίδευση, τις αναλυτικές οδηγίες, το χρονοδιάγραμμα, το βαθμό ετοιμότητας και τους πόρους που διαθέτει το σχολείο. Βέβαια, εξαιτίας των συνεχών μεταβολών, είναι απαραίτητο, το σχέδιο να εκσυγχρονίζεται, να εμπλουτίζεται και να τροποποιείται σύμφωνα με τις ανάγκες που προκύπτουν.

Για την ορθή αντιμετώπιση μίας κρίσης και την αποφυγή παραβάσεων ή λανθασμένων κινήσεων, που μπορεί να θέσουν σε κίνδυνο τους μαθητές, κρίνεται αναγκαία η οργάνωση συγκεκριμένων και κατάλληλων ενεργειών. Πιο συγκεκριμένα, γίνεται αναζήτηση για το πως προκλήθηκε η κρίση και τι επίδραση ασκεί στη σχολική μονάδα και στη συνέχεια ενημερώνεται η Διεύθυνση εκπαίδευσης και η οικογένεια των εμπλεκόμενων μελών. Έπειτα, γνωστοποιείται το περιστατικό στο υπόλοιπο προσωπικό και στα Μ.Μ.Ε., μέσω του συνδέσμου επικοινωνίας με αυτά, λαμβάνοντας πάντα υπόψιν ότι απαγορεύεται η κοινοποίηση των προσωπικών στοιχείων των ατόμων. Στη συνέχεια, γίνεται μία πρώτη εκτίμηση των καταστροφών που προκλήθηκαν και των επιδράσεων που είχε η κρίση στα μέλη, με σκοπό να δοθεί ψυχολογική υποστήριξη όπου χρειάζεται. Ωστόσο, οι ενέργειες δε σταματούν μετά το πέρας της κρίσης, αλλά αντίθετα, είναι σημαντικό να συνεχιστούν και στη φάση της ανάκαμψης. Με αυτόν τον τρόπο, θα επιτευχθεί η ομαλή επιστροφή στην κανονικότητα

και η καλύτερη διαχείριση παρόμοιων κρίσεων, ώστε η σχολική μονάδα να λειτουργεί αποτελεσματικά (Heath & Sheen, 2016).

Όλα τα σχολεία οφείλουν να ακολουθούν τις ίδιες ενδεδειγμένες ενέργειες για την αντιμετώπιση της κρίσης, αλλά ο τελικός σχεδιασμός αποφασίζεται βάσει των αναγκών της εκάστοτε σχολικής μονάδας. Οι γεωμορφολογικές ιδιαιτερότητες της κάθε περιοχής, η κατάσταση των κτηριακών εγκαταστάσεων, το μορφωτικό και πολιτισμικό υπόβαθρο των μαθητών, η οικονομική κατάσταση της κοινότητας και η προσβασιμότητα στις υπηρεσίες, αποτελούν μερικά αναγκαία ζητήματα που πρέπει να λαμβάνονται υπόψιν. Το σχέδιο διαχείρισης κρίσεων, κρίνεται απαραίτητο να είναι ευέλικτο, ώστε να προσαρμόζεται στις ανάγκες της κάθε σχολικής μονάδας, καθώς ακόμα και αν ένα κρίσιμο περιστατικό πλήττει πολλά σχολεία, οι επιπτώσεις θα είναι διαφορετικές στο καθένα (Klingman & Cohen, 2004).

3.3 Ο ρόλος του διευθυντή στη διαχείριση κρίσεων

Σύμφωνα με τα παραπάνω, η εμφάνιση κρίσεων στα σχολεία είναι συχνό φαινόμενο και μπορούν να επηρεάσουν τα μέλη του σχολείου ή ακόμα και τα μέλη διαφορετικών σχολείων. Ο διευθυντής, ως ηγέτης της σχολικής μονάδας, καλείται να αναλάβει το μεγαλύτερο μερίδιο ευθύνης για την πρόβλεψη, το σχεδιασμό και την κατάλληλη αντιμετώπιση μίας κρίσης.

Ο ρόλος του διευθυντή είναι πολυδιάστατος και δύσκολος, καθώς τα καθήκοντά του είναι εποπτικά, διοικητικά αλλά και εκπαιδευτικά. Μερικές από τις αρμοδιότητές του είναι η οργάνωση και ο προγραμματισμός της λειτουργίας της εκπαιδευτικής μονάδας, ο έλεγχος τις συμπεριφοράς των μελών και η προστασία τους (Ανδρέου, 1999). Θεωρείται αναγκαίο να θέτει ρεαλιστικούς στόχους και να συμμετέχει στο σχεδιασμό και στην αντιμετώπιση ενός κρίσιμου περιστατικού, απαιτώντας την συνεργασία και των υπόλοιπων μελών, με αποτέλεσμα να επιτευχθεί η θετική έκβαση της κρίσης (Paton, 1992).

Ο διευθυντής είναι αναγκαίο να έχει πλήρη επίγνωση του περιστατικού αλλά και της λειτουργίας της σχολικής μονάδας, να πάρει τις κατάλληλες αποφάσεις, να μειώσει την εμφάνιση αρνητικών συνεπειών ή ακόμα και να αναστείλει τον κίνδυνο (Boin et. al., 2005). Παράλληλα, οφείλει να συμπεριφέρεται ορθά ως εκπαιδευτικός αλλά και ως άνθρωπος, ώστε να αποτελεί ιδανικό πρότυπο για τους συναδέλφους του. Ακόμη,

θεωρείται σημαντικό να διαθέτει τις απαραίτητες δεξιότητες και ικανότητες διαχείρισης μίας κρίσης, να είναι πάντα προετοιμασμένος και διορατικός και να δρα με λογική και σύνεση, ενώ δεν πρέπει να χάνει την ψυχραιμία και να κατακλύζεται από αρνητικά συναισθήματα, όπως άγχος και απαισιοδοξία (Laws & Prideaux, 2013). Η ευελιξία, η προσαρμοστικότητα και η αυτοπεποίθηση, αποτελούν μερικά ακόμα χαρακτηριστικά ενός αποτελεσματικού ηγέτη, ο οποίος οφείλει να δείχνει ενδιαφέρον για όλα τα μέλη, να τα ενθαρρύνει και να τα καθησυχάζει.

Η πρόβλεψη ενός κρίσιμου περιστατικού διαδραματίζει σπουδαίο ρόλο για την σωστή διαχείρισή του και εν γένει την ομαλή λειτουργία της σχολικής μονάδας. Γι' αυτό τον λόγο, ο διευθυντής πρέπει να επικοινωνεί διαρκώς με τα άλλα σχολεία, ιδιαίτερα με εκείνα που έχουν ήδη αντιμετωπίσει κάποια κρίση, ώστε να αναλογιστεί τις πιθανότητες να συμβεί κάτι αντίστοιχο στο σχολείο του, οργανώνοντας ένα εμπειριστατωμένο σχέδιο. Σημαντικές προϋποθέσεις για την επιτυχία του σχεδίου είναι η εξασφάλιση συνθηκών ασφαλείας και επαρκών πόρων, τα οποία και ελέγχονται μέσα από τη μελέτη και την εκτέλεση υποθετικών σεναρίων. Ταυτόχρονα, είναι σημαντικό να υπάρχει ένα κλίμα εμπιστοσύνης, συνεργασίας και αλληλοϋποστήριξης μεταξύ των μελών (Roth & Fernandez, 2018).

Κεφάλαιο 4. Μεθοδολογία Έρευνας

4.1. Σκοπός και στόχοι της έρευνας

Στο παρόν κεφάλαιο, θα επιχειρήσουμε να αναλύσουμε τη διαδικασία που ακολουθήθηκε κατά την έρευνα. Θα αναφερθούμε στο μέγεθος του δείγματος και στην τεχνική, με την οποία επιτεύχθηκαν οι συνεντεύξεις. Ο πληθυσμός της έρευνας είναι εκπαιδευτικοί της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης που υπηρετούν στο νησί της Τήνου. Οι συμμετέχοντες προέρχονται από διαφορετικά κοινωνικά και οικονομικά περιβάλλοντα, όπως διαφορετικά είναι και τα έτη που υπηρετούν στον τομέα της εκπαίδευσης.

Σύμφωνα με όσα προαναφέρθηκαν κατά την βιβλιογραφική επισκόπηση, γίνεται φανερό ότι οι κρίσεις στο σχολικό περιβάλλον θεωρούνται αναπόφευκτες, αφού το σχολείο αποτελεί έναν κοινωνικό οργανισμό, στον οποίο τα μέλη του συνεχώς αλληλεπιδρούν και συνεργάζονται. Θεωρείται αναγκαία η σωστή προετοιμασία και οργάνωση του σχολείου για την αντιμετώπιση μίας κρίσης, καθώς από τον τρόπο που θα διαχειριστεί το περιστατικό, εξαρτώνται και τα αποτελέσματα που θα φέρει, θετικά ή αρνητικά για το σχολείο και τα μέλη του. Επομένως, η ορθή διαχείριση της κρίσης είναι απαραίτητη για την ασφάλεια και την ευημερία των μελών και για την ομαλή λειτουργία της εκπαιδευτικής μονάδας (Τερζή Μ., Μπογιατζόγλου Ν., 2021).

Βασικός στόχος την παρούσας εργασίας αποτελεί η ανάδειξη της σημασίας της προετοιμασίας και της κατάλληλης διαχείρισης των κρίσεων στα σχολεία πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Επιπλέον, η εργασία επιδιώκει να εξετάσει αν και με ποιο τρόπο η αποτελεσματική διαχείριση μίας κρίσης προστατεύει τη σωματική και τη ψυχική υγεία των μελών της σχολικής μονάδας, αλλά και να διερευνήσει τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι εκπαιδευτικοί σχετικά με τη διαχείριση κρίσεων (Brock et. al., 2016). Ακόμη, επιμέρους στόχοι είναι η καταγραφή των εμπειριών και των αντιλήψεων των εκπαιδευτικών της Τήνου, η αξιολόγηση των υπάρχουσών στρατηγικών που χρησιμοποιούνται για τη διαχείριση των κρίσεων και τα αποτελέσματα που έχουν φέρει, ενώ ταυτόχρονα προτείνονται αποτελεσματικότεροι τρόποι για την ορθή διαχείριση και πρόληψη τους.

4.2. Βασικά ερευνητικά ερωτήματα

Οι απόψεις, οι εμπειρίες και οι προτάσεις των εκπαιδευτικών της Τήνου αποτελούν τον βασικό παράγοντα διερεύνησης και κατευθύνουν την έρευνα, ώστε να οδηγήσουν στην διαμόρφωση μίας ολοκληρωμένης και εμπειριστατωμένης εργασίας καταλήγοντας σε ένα αξιόπιστο και ορθό συμπέρασμα. Έτσι, τα ερευνητικά ερωτήματα τα οποία βασίζεται η εργασία, είναι:

- Ποιες είναι οι αντιλήψεις των εκπαιδευτικών για τη σημασία της διαχείρισης των κρίσεων στη σχολική μονάδα;
- Πόσο ικανοποιημένοι νιώθουν οι εκπαιδευτικοί για την εκπαίδευση και κατάρτιση που έχουν λάβει για τη διαχείριση κρίσεων;
- Ποιοι είναι οι πιο συχνοί τύπου κρίσεων που εντοπίζονται στη σχολική μονάδα;
- Πώς επηρεάζουν οι κρίσεις την ψυχολογική κατάσταση και την απόδοση τόσο των ίδιων όσο και των μαθητών;
- Πώς αξιολογούν την συνεργασία με τα υπόλοιπα εμπλεκόμενα μέλη (γονείς, μαθητές, κοινότητα) κατά τη διάρκεια και μετά από μία κρίση;
- Ποιες είναι οι προτάσεις των εκπαιδευτικών για την αποτελεσματικότερη διαχείριση κρίσεων στα σχολεία;

4.3. Επιλογή ερευνητικής μεθόδου

Συμφώνα με τα παραπάνω, το σχολείο θεωρείται ως ένα ανοικτό κοινωνικό σύστημα, το οποίο επηρεάζεται από τη μεταβαλλόμενη κοινωνία και όπου τα μέλη του διαρκώς αλληλεπιδρούν. Επομένως, για να διερευνηθούν οι σχέσεις μεταξύ εισροών και εκροών του συστήματος αλλά και των δράσεων για τη διαχείριση κρίσεων στα σχολεία, επελέγη η ποιοτική μέθοδος και συγκεκριμένα η χρήση του ερευνητικού εργαλείου της συνέντευξης.

Η συνέντευξη αποτελεί γνωστή μέθοδο συλλογής και παραγωγής ερευνητικών δεδομένων, κατά την οποία ο ερευνητής επικοινωνεί με τους συμμετέχοντες, κάνοντας μία δια ζώσης –συνήθως– συζήτηση, με ερωτήσεις ανοιχτού τύπου. Η συζήτηση απαιτεί προετοιμασία και οργάνωση από την πλευρά του ερευνητή, ενώ παράλληλα, οφείλει να εμπνέει εμπιστοσύνη, αξιοπιστία και να προκαλεί το ενδιαφέρον των

ερωτώμενων, ώστε εκείνοι να απαντήσουν με άνεση και ειλικρίνεια στις ερωτήσεις του. Η συγκεκριμένη μέθοδος διερεύνησης, επιδιώκει την συλλογή πληροφοριών μεγαλύτερου εύρους, σε σχέση με άλλες μεθόδους, ιδιαίτερα όταν γίνεται λόγος για πολλαπλές κοινωνικές διαδικασίες, συμπεριφορές, συναισθήματα και αντιλήψεις, όπως στην παρούσα έρευνα. Έτσι, ο ερευνητής μπορεί να προσθέσει ή να τροποποιήσει τις ερωτήσεις του και να αξιοποιήσει πλήρως τις απαντήσεις του συμμετέχοντα, με σκοπό να μεγεθύνει το εύρος των δεδομένων που προκύπτουν.

Ακόμη, η συνέντευξη μπορεί να είναι ημιδομημένη ή καθόλου δομημένη, ανάλογα από τον όγκο του υλικού. Πιο συγκεκριμένα, στη μη δομημένη συνέντευξη δεν περιλαμβάνονται προκαθορισμένες ερωτήσεις αλλά ορίζονται οι θεματικές ενότητες και οι συμμετέχοντες αναπτύσσουν ελεύθερα τις απόψεις τους. Από την άλλη πλευρά, στην ημιδομημένη συνέντευξη οι ερευνητές θέτουν συγκεκριμένες ερωτήσεις, τις οποίες όμως μπορούν να τροποποιήσουν ανάλογα με τις απαντήσεις που του δίνονται και τη ροή της συζήτησης, ώστε να συλλέξει τις επιθυμητές πληροφορίες (Ισαρη & Πουρκός, 2015).

Στην παρούσα έρευνα, η ερευνήτρια προσέγγισε τους συμμετέχοντες από τον κοινωνικό της περίγυρο. Η ίδια είχε την ευκαιρία να συνομιλήσει με εκπαιδευτικούς δημοσίων σχολείων, πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, τους οποίους γνώριζε εκ των προτέρων. Η ερευνήτρια φρόντισε να αναπτύξει με τους συμμετέχοντες στην έρευνα μια σχέση αλληλοεκτίμησης (Τσιώλη, 2015). Ο αριθμός των 7 συμμετεχόντων θεωρήθηκε ικανοποιητικός. Στο σύνολό τους εκπαιδευτικοί των σχολείων της Τήνου ενδιαφέρθηκαν να συμμετέχουν στην έρευνα. Με τον τρόπο αυτό εξασφαλίστηκε η αντιπροσωπευτικότητα του δείγματος, η οποία είναι καθοριστικός παράγοντας για την διεξαγωγή μιας ποιοτικής μελέτης (Κέδρακα, 2008).

Κατά τη συνέντευξη ακολουθήθηκαν συγκεκριμένοι κανόνες, ώστε να εξασφαλιστεί η εγκυρότητα και η αξιοπιστία της έρευνας. Με βάσει αυτούς τους κανόνες, προηγήθηκε τηλεφωνική επικοινωνία με τους συμμετέχοντες, κατά την οποία έγινε γνωστό το περιεχόμενο της έρευνας και το γεγονός ότι διεκπεραιώνεται στο πλαίσιο της εκπόνηση της παρούσας διπλωματικής εργασίας και αφού εξασφαλίστηκε η συνειδητή συναίνεσή τους, αποφασίστηκε ο χρόνος και το μέρος που θα δοθεί η κάθε συνέντευξη.

4.4. Διαδικασία και επεξεργασία δεδομένων

Στην παρούσα έρευνα, ακολουθήθηκε η μέθοδος της ημιδομημένης συνέντευξης με ανοιχτού τύπου ερωτήσεις, ώστε να οι ερωτώμενοι να έχουν την δυνατότητα να εκφράσουν τις απόψεις τους ελεύθερα. Παράλληλα, η ερευνήτρια μπορεί να κατευθύνει τους ερωτώμενους σε θέματα που ενδιαφέρουν την έρευνα. Ακόμη, η συνέντευξη διακρίνεται σε έξι (6) άξονες, βάσει των οποίων γίνονται και οι ερωτήσεις. Στον πρώτο άξονα καταγράφονται τα προσωπικά, δημογραφικά και επαγγελματικά στοιχεία των συμμετεχόντων. Στον δεύτερο άξονα διερευνώνται οι αντιλήψεις των εκπαιδευτικών και η πρόληψη που λαμβάνεται για την αποτελεσματική διαχείριση των κρίσεων. Στον τρίτο άξονα γίνεται λόγος για την επικοινωνία και συνεργασία μεταξύ των μελών της σχολικής μονάδας κατά τη διάρκεια μίας κρίσης. Στον τέταρτο άξονα μελετώνται τα μέτρα στήριξης που υπάρχουν τόσο κατά τη διάρκεια όσο και μετά από μία σχολική κρίση. Στον πέμπτο άξονα διερευνώνται τα εμπόδια και οι προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι εκπαιδευτικοί κατά την αντιμετώπιση των κρίσεων. Τέλος, στον έκτο άξονα γίνεται αξιολόγηση και ανατροφοδότηση μετά από περιπτώσεις κρίσεων και προτείνονται τρόπους για την καλύτερη διαχείρισή τους.

Στην παρουσίαση και στον σχολιασμό των αποτελεσμάτων, παρουσιάζονται αυτούσια τα αποσπάσματα από τις συνεντεύξεις του δείγματος, καθώς θεωρείται αναγκαίο να αποτυπωθούν οι ερμηνείες που έδωσαν οι ίδιοι οι ερωτώμενοι. Οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν τον Δεκέμβριο του 2024 στην Τήνο και είχαν διάρκεια μέσω όρο 30 λεπτά. Όλες οι συνεντεύξεις έλαβαν χώρα δια ζώσης, κάποιες από αυτές στο σχολικό περιβάλλον, ενώ άλλες στο σπίτι των συμμετεχόντων. Κατά την ενημέρωση των υποψηφίων, έγινε υπενθύμιση των θεματικών αξόνων της μελέτης, της πιθανής διάρκειας της συνέντευξης, καθώς και του τρόπου καταγραφής της συζήτησης, μέσω ηχογράφησης. Έπειτα από τη συγκατάθεση των συμμετεχόντων για τον τρόπο καταγραφής της συνέντευξης, η ερευνήτρια τους ενημέρωσε ότι η συνομιλία τους θα ηχογραφηθεί με το κινητό της τηλέφωνο. Αξίζει να σημειωθεί ότι η Τήνος είναι ένα μικρό νησί, οι περισσότεροι κάτοικοι γνωρίζονται μεταξύ τους, υπάρχει ακόμα εμπιστοσύνη μεταξύ των ανθρώπων και οι εκπαιδευτικοί (γενικότερα) χαίρουν της εκτίμησης της κοινωνίας. Όλοι αυτοί οι λόγοι έκαναν τους ερωτώμενους, πρόθυμα να συμμετέχουν στην έρευνα.

Η απομαγνητοφώνηση των συνεντεύξεων, έγινε από την ερευνήτρια, διότι ήταν απαραίτητη η συνεχής νοητική επεξεργασία των δεδομένων. Ο όγκος των δεδομένων

που δημιουργήθηκε μετά τις απομαγνητοφωνήσεις, έπρεπε να οργανωθεί και να ταξινομηθεί. Στόχος ήταν να αποδοθεί ο χαρακτήρας και οι απόψεις των υποκειμένων, ενώ παράλληλα να δοθεί έμφαση και στην ερμηνεία που δίνει η ερευνήτρια στα κοινωνικά φαινόμενα, ώστε να οδηγηθούμε σε συμπεράσματα, τα οποία απαντούν στα ερευνητικά ερωτήματα που έχουν τεθεί.

Κεφάλαιο 5. Παρουσίαση και ανάλυση αποτελεσμάτων

5.1 Γενικά στοιχεία

Τον πληθυσμό της έρευνας αποτελούν πέντε (5) εκπαιδευτικοί της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης που διδάσκουν σε σχολεία της Τήνου, ένας (1) διευθυντής και μία (1) υποδιευθύντρια. Όσον αφορά το φύλο των εκπαιδευτικών, οι τέσσερις(4) ήταν γυναίκες και οι τρεις (3) άντρες, ενώ σχετικά με την ηλικία τους δύο (2) ήταν μεταξύ 30-33 ετών, δύο (2) ήταν 38-43 ετών ενώ οι άλλοι τρεις (3) άνω των 50. Αναφορικά με την οικογενειακή τους κατάσταση οι πέντε (5) είναι έγγαμοι ενώ οι δύο (2) άγαμοι.

Ως προς τα χρόνια προϋπηρεσίας τους στην εκπαίδευση κυμαίνονται από τον μικρότερο στα έξι (6) χρόνια και με τον μεγαλύτερο τριάντα-τρία (33) χρόνια. Επίσης, το διάστημα που εργάζονται σε σχολεία της Τήνου κυμαίνεται από δύο (2) έτη έως τριάντα-τρία (33) έτη.

Παρακάτω παρουσιάζεται ένας πίνακας με κωδικούς των συνεντευξιαζόμενων, ώστε να διατηρηθεί η ανωνυμία τους και παράλληλα να γίνει ευκολότερη η ανάλυση της έρευνας.

Κωδικός	Ηλικία	Ιδιότητα	Χρόνια προϋπηρεσίας	Χρόνια εργασίας στην Τήνο	Σχολείο που εργάζονται τώρα
Συνέντευξη 1	59	Διευθυντής	33	33	1 ^ο Δημοτικό
Συνέντευξη 2	54	Υποδιευθύντρια	25	23	1 ^ο Δημοτικό
Συνέντευξη 3	51	Εκπαιδευτικός	25	22	3 ^ο Δημοτικό
Συνέντευξη 4	43	Εκπαιδευτικός	16	14	3 ^ο Δημοτικό
Συνέντευξη 5	38	Εκπαιδευτικός	17	5	1 ^ο Δημοτικό
Συνέντευξη 6	33	Εκπαιδευτικός	12	4	1 ^ο Δημοτικό
Συνέντευξη 7	30	Εκπαιδευτικός	6	2	Δημοτικό Σχολείο Πύργου

Πίνακας 1. Γενικά στοιχεία συνεντευξιαζόμενων

5.2 Συνεντεύξεις

Κατά την επεξεργασία των δεδομένων έγινε σε βάθος μελέτη των συνεντεύξεων των συμμετεχόντων. Κάποιοι από τους συμμετέχοντες έδωσαν τις ίδιες απαντήσεις σε μερικές από τις ερωτήσεις (5.2. Αυτές τις ομαδοποιήσαμε. Οι υπόλοιπες απαντήσεις αναλύθηκαν μεμονωμένα. Βασικός στόχος των ερωτήσεων που κλήθηκαν να απαντήσουν οι συμμετέχοντες, είναι η διερεύνηση των αντιλήψεων των εκπαιδευτικών σχετικά με το τι είναι κρίση, η μελέτη του τρόπου διαχείρισης των κρίσεων στα σχολεία της Τήνου αλλά και πως θα επιτευχθεί η βέλτιστη διαχείριση διαχείρισή τους.

5.2.1 Έχετε λάβει κάποια ειδική εκπαίδευση ή επιμόρφωση σχετικά με τη διαχείριση κρίσεων; Αν ναι, ποια ήταν η πιο χρήσιμη γνώση που αποκτήσατε;

Οι περισσότεροι συμμετέχοντες, δήλωσαν πως έχουν λάβει κάποιου είδους επιμόρφωση σχετικά με τη διαχείριση κρίσεων, εκτός από τη συνέντευξη 7 που απάντησε αρνητικά και την συνέντευξη 3, η οποία δε θυμάται αν έχει επιμορφωθεί συγκεκριμένα για την διαχείριση κρίσεων. Επίσης, η συνέντευξη 4, ανέφερε τη σημασία που έχει ο διευθυντής για την ορθή διαχείριση κρίσεων στο σχολικό περιβάλλον, και η συνέντευξη 1 επισήμανε τη σημασία της ψυχραιμίας για την αντιμετώπισή τους, ενώ σχεδόν όλοι τόνισαν πως διαφέρει σημαντικά η θεωρία από την πράξη.

Μερικές από τις απαντήσεις που δόθηκαν:

Συνέντευξη 1: *«Εξειδικευμένη γνώση δε ξέρω αν μπορεί να θεωρηθεί ότι έχω παρακολουθήσει κάποια σεμινάρια πριν από 4-5 χρόνια σχετικά με την πρόληψη βίας και αντιμετώπιση περιστατικών εκφοβισμού – bullying στα σχολεία. Ήταν σεμινάριο μέσω του ΥΕΠ. Η αλήθεια είναι πως από τη θεωρίας την πράξη έχει τεράστια διαφορά, αλλά παρ' όλα αυτά θεωρώ ότι πήρα αρκετά πράγματα. Το πιο σημαντικό θεωρώ ότι ήταν να αντιμετωπίζουμε το κάθε περιστατικό με ψυχραιμία, χωρίς βιαστικές αποφάσεις-κινήσεις και αυτό με έχει βοηθήσει ιδιαίτερα στην αντιμετώπιση τέτοιων περιστατικών που έχουμε στο σχολείο, δε θα πω καθημερινά, αλλά σίγουρα πολύ συχνά.»*

Συνέντευξη 4: *«Έχω λάβει μεταπτυχιακή εκπαίδευση που περιλαμβάνει θεματικές με περιεχόμενο τη Διαχείριση Κρίσεων στο σχολικό περιβάλλον. Έμαθα και έχω τη γνώμη πως ουσιαστικότερο προσόν μιας σχολικής μονάδας για να διαχειρίζεται σωστά τις*

πιθανές κρίσεις που προκύπτουν είναι η ύπαρξη σε αυτήν ενός ικανού διευθυντή ηγέτη που εμπνέει και καθοδηγεί σωστά το λοιπό διδακτικό προσωπικό της μονάδας και ρυθμίζει τις σχέσεις της με τους διάφορους εξωγενείς παράγοντες που επηρεάζουν τη λειτουργία της.»

Συνέντευξη 5: «Κατά καιρούς έχουν γίνει ημερίδες από συμβούλους. Έχω κάνει και ένα μεταπτυχιακό στην ειδική αγωγή αλλά και διάφορα σεμινάρια και ένα μάθημα για τη διαχείριση κρίσεων. Επίσης, έχω επιμορφωθεί από το υπουργείο παιδείας για το σχολικό εκφοβισμό. Θεωρητική γνώση σίγουρα απέκτησα αλλά το βασικό είναι πάνω στην πράξη, αν μπορείς να εφαρμόσεις την θεωρία.»

5.2.2. Πως θα ορίζατε εσείς την έννοια της «κρίσης» στο σχολικό περιβάλλον;

Οι συμμετέχοντες έδωσαν παρόμοιες απαντήσεις στο συγκεκριμένο ερώτημα. Συγκεκριμένα, οι εκπαιδευτικοί θεωρούν πως κρίση είναι μία κατάσταση που δεν μπορείς να την προβλέψεις εύκολα και διαταράσσει την ομαλή λειτουργία της σχολικής κοινότητας.

Μερικές από τις απαντήσεις που δόθηκαν:

Συνέντευξη 2: «Κρίσεις στο σχολικό περιβάλλον σημαίνει οποιοδήποτε γεγονός το οποίο συμβαίνει απροσδόκητα και μπορεί να επηρεάσει την ομαλή ροή της καθημερινότητας.»

Συνέντευξη 3: «Να έχεις να διαχειριστείς παιδιά με δυσκολίες, κάποιους γονείς, συναδελφικές σχέσεις ας πούμε. Πολλά.»

Συνέντευξη 7: «Η κρίση στο σχολικό περιβάλλον μπορεί να οριστεί ως μια περίοδος έντονων αναταραχών ή δυσκολιών που επηρεάζουν τη ομαλή λειτουργία του σχολείου, την ψυχολογία των μαθητών και των δασκάλων, καθώς και τη γενική ατμόσφαιρα.»

5.2.3. Ποια είδη κρίσεων έχετε κληθεί να αντιμετωπίσετε κατά τη διάρκεια της θητείας σας;

Από τις απαντήσεις των εκπαιδευτικών φαίνεται ότι όλοι έχουν έρθει αντιμέτωποι με κάποιο κρίσιμο περιστατικό κατά τη διάρκεια της θητείας τους, άλλοι έχουν κληθεί να αντιμετωπίσουν πιο σοβαρά περιστατικά, όπως φυσικές καταστροφές, θάνατος γονέα, τραυματισμός μαθητή, ενώ άλλοι λιγότερο σοβαρά περιστατικά όπως, μαθησιακές

δυσκολίες και δύσκολη συνεργασία μεταξύ των μελών. Αξίζει να σημειωθεί πως μόνο 2 από τους 7 συνεντευξιαζόμενους ανέφεραν την πανδημία Covid-19 (συνέντευξη 4,6). Επίσης, ο διευθυντής (συνέντευξη 1), ανέφερε μεταξύ άλλων, μία κρίση που βίωσε σχετικά με τις κτηριακές εγκαταστάσεις του σχολείου.

Μερικές από τις απαντήσεις που δόθηκαν:

Συνέντευξη 1: *«Μέρες Χριστουγέννων θα παραλαμβάναμε το καινούριο κτήριο του σχολείου μας, το οποίο είχε περάσει από μηχανικούς, εργολάβους και τα λοιπά και με το νέο έτος θα μεταφερόμασταν σε αυτό. Ωστόσο, μετά από μία έντονη βροχή ανήμερα Χριστουγέννων, με καλεί ο μηχανικός, ο οποίος είχε πάει να δει το κτήριο πριν φύγει, και μου λέει «αχ κύριε διευθυντά, ελάτε γιατί έχει πλημμυρίσει το υπόγειο». Καταλαβαίνεις ότι και αυτό είναι ένα περιστατικό κρίσεις, καθώς ήρθα και βρήκα ένα υπόγειο με 20 πόντους νερό. Υπήρχε πρόβλεψη, αλλά το μηχάνημα-αντλία για κάποιο λόγο δεν λειτούργησε...»*

Συνέντευξη 2: *«Κάθε χρονιά είναι διαφορετική οπότε καλούμαστε να διαχειριστούμε διάφορα είδη κρίσεων που μπορεί να συμβούν μεταξύ των μαθητών ή ομάδας εκπαιδευτικών ακόμα και μεταξύ γονέων και σχολείου. Έχουν να κάνουν με τη συμπεριφορά των παιδιών, με τη συνεργασία μεταξύ μαθητών και εκπαιδευτικών, τη διαχείριση σχέσεων μεταξύ εκπαιδευτικών και δύο φορές στο παρελθόν είχε να κάνει με θάνατο γονέα μαθητή που έπρεπε να διαχειριστούμε έτσι ώστε να μην νιώθει άσχημα. Δυστυχώς τα παιδιά δεν μπορούν να κατανοήσουν τις συνθήκες που βιώνει ένα παιδί και πολλές φορές είτε άθελα, είτε εσκεμμένα πληγώνει τους άλλους.»*

Συνέντευξη 6: *«Κατά τη διάρκεια της θητείας μου, έχω κληθεί να αντιμετωπίσω σχεδόν όλα τα είδη κρίσεων, όπως για παράδειγμα την περίπτωση σεισμού όταν υπηρετούσα σε σχολεία της Ζακύνθου, άλλες περιπτώσεις ενδοσχολικών συγκρούσεων αλλά και τραυματισμών αρκετά σοβαρών κατά τη διάρκεια της εφημερίας μου. Η πιο σημαντική όμως για μένα κρίση που αντιμετώπισα ως τώρα είναι αυτή της πανδημίας τα σχολικά έτη 2020-21.»*

5.2.4. Θεωρείτε ότι το σχολείο σας είναι κατάλληλα προετοιμασμένο για την αντιμετώπιση έκτακτων περιστατικών (φυσικές καταστροφές, πανδημίες, περιστατικά βίας);

Όλοι οι συμμετέχοντες συμφώνησαν πως το σχολείο τους είναι κατάλληλα προετοιμασμένο, όσον αφορά τον υλικοτεχνικό εξοπλισμό, τα θεσμοθετημένα πρωτόκολλα αλλά και την εμπειρία των εκπαιδευτικών του εκάστοτε σχολείου, ώστε να αντιμετωπιστούν με επάρκεια πιθανά έκτακτα περιστατικά.

Μερικές από τις απαντήσεις που δόθηκαν:

Συνέντευξη 5: *«Όταν είχε αρχίσει η πανδημία σίγουρα κανένα σχολείο δεν ήταν προετοιμασμένο. Κάθε χρόνο όμως το κάθε σχολείο είναι καλύτερα εξοπλισμένο από άποψη τεχνολογικού εξοπλισμού. Θα πρέπει και το υπουργείο παιδείας να μεριμνήσει ώστε τα σχολεία να είναι πλήρως εξοπλισμένα. Ευτυχώς στο σχολείο έχουμε πολύ έμπειρο προσωπικό και μέσω της εμπειρίας και της πείρας τους διαχειρίζονται καλύτερα τις καταστάσεις.»*

Συνέντευξη 6: *«Ναι, σίγουρα είναι κατάλληλα προετοιμασμένο για την αντιμετώπιση έκτακτων περιστατικών με κατάλληλα θεσμοθετημένα πρωτόκολλα, βασισμένα στην προηγούμενη εμπειρία, στην αντιμετώπιση τέτοιων ζητημάτων.»*

Συνέντευξη 7: *«Θεωρώ ότι το σχολείο είναι προετοιμασμένο για αντιμετώπιση κρίσης που αφορά φυσικές καταστροφές με σαφή πρωτόκολλα και έχουν πραγματοποιηθεί ασκήσεις ετοιμότητας. Για περαστικά βίας, ή συναισθηματικής έντασης ή προβλήματα συμπεριφοράς μαθητών, υπάρχει ομάδα διαχείρισης κατάλληλα καταρτισμένη. Ωστόσο, υπάρχει περιθώριο βελτίωσης.»*

5.2.5. Υπάρχουν θεσμοθετημένα πρωτόκολλα στο σχολείο σας για την πρόληψη και διαχείριση κρίσεων, όπως ύπαρξη ομάδας διαχείρισης κρίσεων;

Οι εκπαιδευτικοί έδωσαν παρόμοιες απαντήσεις, αναφέροντας πως στα σχολεία της Τήνου υπάρχουν θεσμοθετημένα πρωτόκολλα για την πρόληψη και διαχείριση κρίσιμων περιστατικών, μερικά από τα οποία είναι η ομάδα πυρόσβεσης ή η ομάδα διαχείρισης περιστατικών βίας- bullying.

Μερικές από τις απαντήσεις που δόθηκαν:

Συνέντευξη 1: *«Βεβαίως, το σχολείο στην ουσία είναι μία μικρογραφία της κοινωνίας, στην οποία βλέπουμε την παραβατικότητα να συμβαίνει καθημερινά γύρω μας. Αφού έχει αυξηθεί τα τελευταία χρόνια η παραβατικότητα, δε θα μπορούσε να μην υπάρχει μία ομάδα αντιμετώπισης τέτοιων περιστατικών. Έτσι θεσμοθετημένα, άτυπα, υπάρχει ομάδα*

διαχείρισης περαστικών βίας και εκφοβισμού στο οποίο συμμετέχω εγώ, η υποδιευθύντρια, μία άλλη δασκάλα με μία αναπληρώτρια. Η επιλογή των μελών γίνεται με βάση την παρακολούθηση σχετικών σεμιναρίων που έχουν παρακολουθήσει σχετικά με τη βία, την παραβατικότητα, τον εκφοβισμό.»

Συνέντευξη 2: «Υπάρχουν πρωτόκολλα στο σχολείο και στην αρχή της χρονιάς γίνεται ορισμός υπευθύνου και ορίζεται ο τρόπος διαχείρισης, όπως και ο τόπος που θα χρησιμοποιηθεί αν χρειαστεί κάποια περαιτέρω ενέργεια. Παραδείγματος χάρη στον κορωνοϊό ακολουθήσαμε το πρωτόκολλο του Υπουργείου Παιδείας και ορίστηκε χώρος απομόνωσης του ασθενή και ειδοποίηση του γονέα για περαιτέρω ενέργειες. Επιπλέον, σε περίπτωση σεισμού ακολουθείται το πρωτόκολλο εκκένωσης του σχολείου και οι εκπαιδευτικοί και οι μαθητές γνωρίζουν τον τόπο συγκέντρωσης και τις ενέργειες που θα ακολουθήσουν.»

Συνέντευξη 4: «Υπάρχουν ορισμένα πρωτόκολλα, όπως τα πρακτικά σεισμικού κινδύνου ή τα πρακτικά για την ομάδα πυρασφάλειας. Ωστόσο, το πιο ουσιαστικό και ισχυρό έγγραφο αποτελεί ο εσωτερικός κανονισμός του σχολείου, στον οποίο προβλέπονται και ρυθμίζονται πολλά ζητήματα που προκύπτουν και χρήζουν διαχείρισης.»

5.2.6. Πως αξιολογείτε την επικοινωνία μεταξύ των εκπαιδευτικών, της διεύθυνσης και των γονέων σε συνθήκες κρίσης;

Και οι επτά εκπαιδευτικοί τονίζουν τη σπουδαιότητα της επικοινωνίας και συνεργασίας μεταξύ των μελών της σχολικής κοινότητας, με σκοπό να επιτευχθεί η ομαλή λειτουργία της και να αποφευχθούν τυχόν κρίσεις. Επίσης, όλοι χαρακτηρίζουν την επικοινωνία με τα μέλη του σχολείου τους πολύ καλή, ενώ στη συνέντευξη 3 αναφέρθηκε η σημασία της κατάλληλης ηγεσίας για τη διατήρηση της καλής επικοινωνίας («Μια χαρά επικοινωνούμε. Σίγουρα όλα ξεκινάνε από την «κεφαλή» από τον διευθυντή δηλαδή ενός σχολείου, που αν αυτός μπορεί να κρατάει ισορροπίες ανάμεσα σε εκπαιδευτικούς, γονείς και παιδιά, είναι όλα καλά.»).

Μερικές από τις απαντήσεις που δόθηκαν:

Συνέντευξη 5: «Μπορεί να υπάρξει κρίση αν δεν υπάρχει επικοινωνία. Για να λυθεί μία κρίση είναι απαραίτητη η ύπαρξη επικοινωνίας μεταξύ των μελών. Είτε δια ζώσης είτε τηλεφωνικά, είτε με επιμορφώσεις γονέων ή δασκάλων βρίσκουμε το κοινό σημείο και λύνουμε τις καταστάσεις.»

Συνέντευξη 4: «Αν η αξιολόγηση πρέπει να γίνει περιγραφικά, θα έλεγα πως βρίσκεται σε υψηλό επίπεδο, δηλαδή υπάρχει καλή σχέση μεταξύ των συναδέλφων και της διεύθυνσης και με τον Σύλλογο Γονέων και Κηδεμόνων.»

Συνέντευξη 7: «Σε συνθήκες κρίσης, η επικοινωνία μεταξύ των εκπαιδευτικών, της διεύθυνσης και των γονέων είναι εξαιρετικά σημαντική, καθώς διασφαλίζει την άμεση ανταλλαγή πληροφοριών και τη συντονισμένη αντίδραση. Αν η επικοινωνία είναι τακτική, διαφανής και οργανωμένη, τότε η κρίση μπορεί να αντιμετωπιστεί πιο αποτελεσματικά. Δεν έχω αντιμετωπίσει προβλήματα ως προς την επικοινωνία αυτή αλλά έχω παρατηρήσει από περιπτώσεις συνάδελφων ότι μπορεί να υπάρξει δύσκολη με γονείς που δεν είναι εύκολα προσβάσιμοι ή αποφεύγουν την επικοινωνία.»

5.2.7. Τι είδους υποστήριξη παρέχεται στους μαθητές κατά τη διάρκεια και μετά από ένα κρίσιμο περιστατικό στο σχολείο;

Φαίνεται ότι οι περισσότεροι συμμετέχοντες ανέφεραν κυρίως την ψυχολογική υποστήριξη που παρέχεται στους μαθητές από τη σχολική ψυχολόγο, ή οποία αναλαμβάνει να επισκέπτεται κάθε σχολείο μία φορά την εβδομάδα, αφού τα σχολεία της Τήνου είναι πέντε (1ο- 2ο- 3ο Δημοτικό & σχολείο Εξωμβούργου –εξαθέσια- ενώ σχολείο Πύργου –τριθέσιο-). Ωστόσο, μερικοί τόνισαν και την επικοινωνία με τους γονείς, ώστε να βρεθεί η κατάλληλη υποστήριξη, ενώ στη συνέντευξη 5 αναφέρθηκαν οι «ομαδούλες» που γίνονται μέσα στην τάξη με τον εκπαιδευτικό και τους μαθητές, κατά τη διάρκεια του μαθήματος, για να συζητηθούν κρίσιμα ζητήματα που προκύπτουν («Από πέρυσι υπάρχει σχολικός ψυχολόγος στο σχολείο. Ένας ψυχολόγος για όλα τα σχολεία της Τήνου. Επίσης βοηθάνε και οι ομαδούλες που κάνουμε συχνά στην τάξη με τους μαθητές. Αν συμβεί κάτι και δεν λειτουργήσει με τον τρόπο που θα θέλαμε, συζητάμε μετά τι πήγε λάθος και αλλάζουμε τις καταστάσεις ώστε να το βελτιώσουμε, είτε είναι σχέσεις γονέων, είτε μαθητών, είτε φυσικές καταστροφές»).

Μερικές από τις απαντήσεις που δόθηκαν:

Συνέντευξη 1: «Θεωρώ ότι η πολιτεία έχει αντιληφθεί ότι τα σχολεία χρειάζονται υποστήριξη για το πως θα βοηθήσω ένα παιδί είτε πριν είτε μετά από ένα περιστατικό, είτε είναι θύτης ή θύμα. Ο θύτης ίσως χρειάζεται περισσότερη συμβουλευτική και αντιμετώπιση απ' ότι το θύμα και έχουμε πολλά τέτοια περιστατικά. Έτσι λοιπόν, το έχει καταλάβει η πολιτεία και από πέρυσι μας στέλνει έναν ψυχολόγο, ο οποίος δυστυχώς

είναι μόνο μία φορά την εβδομάδα, γιατί κάθε μέρα πάει και σε άλλο σχολείο. Οπότε καταλαβαίνεις ότι δε μπορούμε να παραγγείλουμε το περιστατικό την μέρα που θα είναι εδώ η ψυχολόγος. Αν είμαστε τυχεροί και συμβεί κάτι τη μέρα που θα είναι εδώ τότε μπορεί να βοηθήσει και προληπτικά και κατασταλτικά. Το σχολείο μας έχει και μία δασκάλα τμήματος ένταξης, η οποία είναι ειδικής αγωγής με αρκετά μεταπτυχιακά, που ξέρει πολύ καλά την δουλειά της και βοηθάει πάρα πολύ, γιατί έχουμε πολλά παιδιά που χρήζουν τέτοιας βοήθειας. Έχουν την ανάγκη συμβουλευτικής είτε τα παιδιά τα ίδια είτε οι γονείς τους και γίνονται συζητήσεις, προκειμένου κάποια από αυτά να παραπεμφθούν σε άλλες υπηρεσίες όπως ΚΕΔΑΣΥ. Δυστυχώς κανένα σχολείο της Τήνου δεν έχει κοινωνικό λειτουργό, παρ' όλο που έχουμε και πολλά παιδιά που έχουν γνωματεύσεις για ειδικό σχολείο.»

Συνέντευξη 4: «Αναλόγως το περιστατικό. Αν μιλάμε για σωματικό τραυματισμό, παροχή πρώτων βοηθειών. Αν έχουμε να κάνουμε με ψυχολογικό τραυματισμό των μαθητών, παροχή ψυχολογικής υποστήριξης σε συνεργασία με τον σχολικό ψυχολόγο και τους γονείς. Σε κάθε περίπτωση, εξετάζεται το κατάλληλο είδος υποστήριξης ανά περίπτωση μέσα από την συλλογή όλων των απαραίτητων δεδομένων και πληροφοριών, που θα βοηθήσουν στην ταχύτερη και αποτελεσματικότερη παρέμβαση.»

Συνέντευξη 6: «Κάποιες μορφές υποστήριξης που παρέχονται στους μαθητές είναι η ψυχολογική υποστήριξη από τη σχολική ψυχολόγο, η έγκυρη αλλά και έγκαιρη ενημέρωση των μαθητών για να αποφεύγονται οι υπερβολές, οι διάφορες δράσεις για τη διαχείριση του στρες ή και διάφορα προγράμματα για την ψυχική υγεία των παιδιών και τα συναισθήματά τους. Σημαντική είναι σίγουρα η συνεχής παρακολούθηση και μακροχρόνια υποστήριξή τους, πάντα βέβαια σε συνεργασία με τους γονείς.»

5.2.8. Έχετε διαπιστώσει συναισθηματικές επιπτώσεις σε μαθητές ή προσωπικό από κάποια κρίση; Αν ναι, πως τις διαχειριστήκατε;

Στη συγκεκριμένη ερώτηση, οι απαντήσεις ποικίλουν. Στη συνέντευξη 1, ο συμμετέχοντας δήλωσε πως παρατηρείται μία αυξομείωση των συναισθημάτων, ειδικότερα στα μικρότερα παιδιά που αλλάζουν σχολικό περιβάλλον, ενώ ο ίδιος θεωρεί βασικό να χτίσει μία σχέση εμπιστοσύνης με τους μαθητές και έχει καθιερώσει την «καρέκλα ηρεμίας», ώστε να διαχειρίζεται περιστατικά κρίσης («Ανάλογα με το γεγονός που έχει συμβεί υπάρχει μία αυξομείωση των συναισθημάτων, μέσα τους θεωρώ

ότι τα παιδιά πάλλονται, ειδικά τα μικρότερα παιδιά, τα οποία έρχονται από τα νηπιαγωγεία και δε γνωρίζουν ούτε εκείνα ούτε εμείς πως αντιδρούν σε μία τέτοια αυξομείωση της έντασης συναισθήματος. Έχω καθιερώσει την καρέκλα ηρεμίας, προσπαθώ να χτίσω μία σχέση εμπιστοσύνης με τα παιδιά, ειδικά με εκείνα που θεωρούνται πιο «ύποπτοι» για να κάνουν τη ζαβολιά, διότι αυτή η σχέση είναι το κλειδί τη επιτυχίας...»).

Στη συνέντευξη 2 η συμμετέχουσα αναφέρει ότι μετά από μία κρίση είναι λογικό να υπάρχουν συναισθηματικές επιπτώσεις, τις οποίες έχουν συνηθίσει να διαχειρίζονται οι εκπαιδευτικοί μόνοι τους, καθώς μόλις τον τελευταίο χρόνο υπάρχει ψυχολόγος στο σχολείο και παράλληλα προσπαθούν μέσα από τα εργαστήρια δεξιοτήτων να συζητάνε σημαντικά ζητήματα («Είναι λογικό να υπάρχουν συναισθηματικές επιπτώσεις μετά από κάποια κρίση τις οποίες διαχειριζόμαστε μεταξύ μας εφόσον υποστήριξη από εξειδικευμένη ομάδα ψυχολόγων έχουμε τον τελευταίο χρόνο. Από το 2001 που δουλεύω έως και το σχολικό έτος 2023-24 δεν υπήρχε ψυχολόγος στο σχολείο. Από πέρυσι έχουμε ψυχολόγο ο οποίος είναι τοποθετημένος σε πέντε σχολεία του νησιού και αφιερώνει μόνο 5 ώρες την εβδομάδα για κάθε μία σχολική μονάδα. Συνήθως τις συναισθηματικές επιπτώσεις προσπαθούμε να τις λύσουμε μόνοι μας με συζήτηση και με προγράμματα τα οποία έχουμε εντάξει στην μάθηση. Παλιά το μάθημα της ευέλικτης ζώνης και σήμερα με τα εργαστήρια δεξιοτήτων προσπαθούμε να αγγίζουμε θεματικές ενότητες οι οποίες ενισχύουν την ομαδικότητα της συνεργασία και γενικά συζητάμε θέματα απασχολούν τη μαθητική κοινότητα. Ούτε θεσμός κοινωνικού λειτουργού υπάρχει»).

Συνεχίζοντας, στην επόμενη συνέντευξη, η εκπαιδευτικός δε θυμόταν να αναφέρει συναισθηματικές επιπτώσεις, ενώ επεσήμανε πως στην Τήνο δεν παρατηρούνται πολλά προβλήματα («Δεν έχω κάτι στο μυαλό μου τώρα, γενικά νομίζω ότι στην Τήνο τα πράγματα είναι απλά, είναι πολύ μεμονωμένες οι περιπτώσεις που μπορεί να γίνει κάτι, θεωρώ πως είναι πιο εύκολα εδώ»). Παρομοίως, ούτε στην συνέντευξη 5, ο συμμετέχοντας έχει διαπιστώσει συναισθηματικές επιπτώσεις αλλά τόνισε τη σημασία που διαδραματίζει ο χαρακτήρας του κάθε ανθρώπου για το πόσο θα τον επηρεάσει συναισθηματικά μία κρίση («Εεε, δε θυμάμαι τώρα κάτι. Σίγουρα μεγάλο ρόλο παίζει ο χαρακτήρας του κάθε ανθρώπου, πόσο δηλαδή θα τον επηρεάσει κάποιο περιστατικό»).

Ο εκπαιδευτικός στη συνέντευξη 4 αναφέρθηκε στην περίπτωση της πανδημίας του Covid-19, η οποία επηρέασε γνωστικά και ψυχολογικά μεγάλο μέρος των μαθητών και τόνισε πως τα διαδικτυακά μαθήματα που έλαβαν χώρα εκείνη την περίοδο

προσπάθησαν να βοηθήσουν στην ελαχιστοποίηση τέτοιων προβλημάτων και στη συνέχεια επιχείρησαν την διερεύνηση, αξιολόγηση και διαχείριση των αρνητικών συνέπειων της πανδημίας (*«Ένα καλό παράδειγμα αποτελεί ο Covid, που επηρέασε πολλούς μαθητές γνωστικά, αλλά και ψυχολογικά. Η προσπάθεια που έγινε κατά τη διάρκεια των lockdowns ήταν να μη νιώθουν απομονωμένοι και να τους παρέχεται η δυνατότητα κυρίως της επαφής με την τάξη και τους συμμαθητές τους, ενώ μετέπειτα να ερευνηθούν και να αξιολογηθούν πιθανά αρνητικά αποτελέσματα σε καθέναν μαθητή για άμεση διαχείρισή τους»*). Παρόμοια απάντηση έδωσε και η εκπαιδευτικός στη συνέντευξη 6 (*«Ναι, ειδικά κατά τη διάρκεια της πανδημίας, παρατηρήθηκαν αυξημένα επίπεδα άγχους, ανασφάλειας, κατάθλιψης σε μαθητές και εκπαιδευτικούς. Γινόταν συνεχώς προσπάθειες, μέσω της επικοινωνίας και της αλληλοϋποστήριξης, για να δημιουργηθεί ένα όσο το δυνατόν θετικό και υποστηρικτικό περιβάλλον»*).

Τέλος, στη συνέντευξη 7 η συμμετέχουσα υποστήριξε πως εντοπίζονται συναισθηματικές επιπτώσεις στα μέλη, οι οποίες διαχειρίζονται και αντιμετωπίζονται μέσα από την υποστήριξη των εκπαιδευτικών προς τους μαθητές αλλά και μέσω της ηγεσίας του σχολείου (*«Υπάρχουν πάντα συναισθηματικές επιπτώσεις που επηρεάζουν και τους μαθητές αλλά και το εκπαιδευτικό προσωπικό. Η διεύθυνση του σχολείου ενισχύει την επικοινωνία και την αλληλεπίδραση μεταξύ των δασκάλων, προσφέροντας ψυχολογική υποστήριξη και ευκαιρίες για αναγνώριση της δουλειάς τους. Οι συναισθηματικές επιπτώσεις τέτοιων κρίσεων είναι δύσκολο να εξαλειφθούν αμέσως, αλλά με συστηματική και ενσυνείδητη υποστήριξη, κυρίως των εκπαιδευτικών, είναι δυνατή η διαχείρισή τους και η αποκατάσταση του συναισθηματικού και ψυχολογικού κλίματος στο σχολείο»*).

5.2.9. Υπάρχουν συγκεκριμένες δράσεις ή πρωτοβουλίες για τη στήριξη ψυχικής υγείας στο σχολείο σας μετά από μία κρίση;

Οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί ανέφεραν την ύπαρξη της σχολικής ψυχολόγου ως βασική δράση για την στήριξη ψυχικής υγείας μετά από μία κρίση, εκτός από την εκπαιδευτικό της έβδομης συνέντευξης η οποία δήλωσε πως δεν υπάρχει ψυχολόγος στο σχολείο που εργάζεται. Άλλοι ανέφεραν την ανάγκη επικοινωνίας με τα υπόλοιπα μέλη και διάφορα προγράμματα ή ημερίδες για την ψυχική ενδυνάμωση των μαθητών. Έγινε ακόμη φανερό πως δεν υπάρχει μόνιμη κοινωνική λειτουργός σε κανένα σχολείο

της Τήνου, ωστόσο τα σχολεία συνεργάζονται με την κοινωνική λειτουργό του Δήμου, η οποία και επεμβαίνει όποτε κρίνεται αναγκαίο.

Μερικές από τις απαντήσεις που δόθηκαν:

Συνέντευξη 2: «Όποτε συμβεί κάποιο περιστατικό το οποίο χρειάζεται ιδιαίτερης μέριμνας, τότε συγκαλείται από τον διευθυντή, σύλλογος δασκάλων που συζητάμε το πρόβλημα, καταγράφουμε τρόπους λύσεις και την πορεία που θα ακολουθήσουμε εμείς ως σύλλογος για να αντιμετωπίσουμε παρόμοιες καταστάσεις. Προσπαθούμε να διερευνήσουμε τις αιτίες, να καταγράψουμε το πότε και πώς έγινε το γεγονός. Ενημερώνουμε τους γονείς και αναπτύσσεται συνεργασία για την αντιμετώπισή του. Λαμβάνουμε προληπτικά μέτρα για να αποφύγουμε μία αντίστοιχη κρίση. Δημιουργούμε ασφαλές περιβάλλον και με ομαδικές συζητήσεις εξομαλύνεται η κατάσταση. Αν πρόκειται για σοβαρό περιστατικό συνιστούμε στους γονείς να επισκεφθούν τη κινητή μονάδα ψυχικής υγείας ΕΠΑΨΥ που επισκέπτεται το νησί μας σε τακτά διαστήματα.»

Συνέντευξη 3: «Υπάρχει η ψυχολόγος που έρχεται μία φορά την εβδομάδα στο σχολείο μας και υπάρχει και επαφή με την κοινωνική λειτουργό του δήμου και φυσικά βοηθάμε και εμείς με την εμπειρία μας.»

Συνέντευξη 6: «Γίνονται διάφορες δράσεις για την στήριξη ψυχικής υγείας, όπως η ψυχολογική υποστήριξη μέσω της σχολικής ψυχολόγου ή δράσεις και προγράμματα για την ψυχική υγεία, για την ενημέρωση και την ψυχική ενδυνάμωση των μαθητών αλλά και δραστηριότητες ενσυναίσθησης που προάγουν την συνεργασία.»

5.2.10. Ποιες είναι οι βασικές αρχές ή στρατηγικές που εφαρμόζετε κατά την επιστροφή στην κανονικότητα μετά από μία κρίση;

Οι συμμετέχοντες έδωσαν διάφορες απαντήσεις σχετικά με το πως προσπαθούν να επιστρέψουν στην κανονικότητα μετά από ένα κρίσιμο περιστατικό. Πολλοί είπαν ότι είναι σημαντικό η επιστροφή να γίνει ομαλά, έχοντας ως πρωταρχικό σκοπό την ασφάλεια και την ευημερία των μαθητών και άλλοι τόνισαν την ανάγκη αξιολόγησης της κατάστασης αλλά και το πως διαχειρίζεται ο κάθε άνθρωπος την κρίση, ώστε να μπορέσει να επιστρέψει στην καθημερινότητά του.

Συγκεκριμένα, ο εκπαιδευτικός στη συνέντευξη 1 δήλωσε: *«Είναι εξαιρετικά δύσκολο αυτό, διότι αυτομάτως για να επιστρέψουμε εκεί που ήμασταν, πρέπει οι ίδιοι που*

επηρεάζονται άμεσα από την κρίση να κατασταλάξουν πρώτα μέσα τους και να επανέλθει μία κανονικότητα, μια ηρεμία. Έχει να κάνει με το πόσο ανεκτικός είναι κάποιος.», ενώ στη συνέντευξη 2 αναφέρθηκαν τα εξής: «Η επιστροφή στην κανονικότητα μετά από μία κρίση γίνεται σταδιακά με στόχο την ασφάλεια τόσο του εμπλεκόμενου όσο και τον υπόλοιπο μαθητών. Όπως προανέφερα μέσα από εκπαιδευτικά προγράμματα προσπαθούμε να συζητήσουμε παρόμοια θέματα και να τα προσαρμόσουμε στις δικές μας ανάγκες και καταστάσεις.» Παράλληλα στην τρίτη συνέντευξη δόθηκε και ένα παράδειγμα που έχει βιώσει η εκπαιδευτικός: «Νομίζω ότι αυτό που κάνουμε, είναι να λειτουργούμε όπως λειτουργούσαμε. Δηλαδή, δε μπορείς να ξεχωρίσεις ένα παιδί επειδή κάτι έγινε. Για παράδειγμα ένα περιστατικό κρίσης που θυμάμαι, που ήταν προσωπική κρίση, είναι όταν ένας μαθητής έχασε την μητέρα του και μετά έπρεπε να επιστρέψει στο σχολείο ορφανό, δεν το ξεχωρίζαμε, του φέρεσαι όπως στα υπόλοιπα παιδιά, να του δείξεις δηλαδή πως η καθημερινότητά του δεν έχει αλλάξει. Αυτό είναι το πιο δύσκολο κομμάτι στην εκπαίδευση, να έχεις να διαχειριστείς παιδιά που είναι απόντες οι γονείς. Αυτό θεωρώ κρίση εγώ, το συναισθηματικό κομμάτι ενός παιδιού, όλα τα υπόλοιπα, μεταξύ γονιών ή συναδέλφων, λύνονται». Συνεχίζοντας στην πέμπτη συνέντευξη, ο συμμετέχοντας επεσήμανε την ανάγκη διαμεσολάβησης μεταξύ των μαθητών και την επικοινωνία με τους γονείς («Μία συζήτηση είναι πάντα απαραίτητη. Σημαντική είναι και η διαμεσολάβηση, να βάλεις τα ίδια τα παιδιά να λύσουν την διαφορά μεταξύ τους. Και η ενημέρωση και επικοινωνία με τους γονείς, αν με κάποιο τρόπο εκείνοι μπορούν να βοηθήσουν»). Τέλος, στη συνέντευξη 6 η εκπαιδευτικός είπε: «η επιστροφή στην κανονικότητα μετά από μία κρίση πρέπει να γίνει ομαλά, αφού έχει αναλυθεί και αξιολογηθεί επαρκώς ο μηχανισμός και τα αίτιά της. Μέσα από ένα πλάνο με βραχυπρόθεσμους για αρχή στόχους και σε συνεργασία με όλο το ανθρώπινο δυναμικό που στελεχώνει τη σχολική μονάδα θα επιχειρήσουμε να κάνουμε μία ομαλή μετάβαση σε μία πρότερη κανονικότητα, έχοντας όμως πια αποκτήσει κατάλληλα εργαλεία για την αντιμετώπιση παρόμοιων καταστάσεων στο μέλλον», παρομοίως και η εκπαιδευτικός στην έβδομη συνέντευξη ανέφερε: «Η σταδιακή επιστροφή στην κανονικότητα, η ψυχολογική υποστήριξη και η ενίσχυση της επικοινωνίας με τον μαθητή. Επιπροσθέτως, παρακολούθηση του μαθητή και συνεχής επαναξιολόγηση της κατάστασης».

5.2.11. Ποιες καινοτόμες πρακτικές ή εργαλεία έχουν αποδειχθεί χρήσιμα για την αντιμετώπιση κρίσεων στο σχολείο σας;

Στη συγκεκριμένη ερώτηση, οι περισσότεροι συμμετέχοντες έδωσαν διαφορετικές μεταξύ τους απαντήσεις για το ποιες καινοτόμες πρακτικές έχουν αποδειχθεί χρήσιμες για την αντιμετώπιση σχολικών κρίσεων.

Αναλυτικότερα, στη συνέντευξη 1 αναφέρθηκε κυρίως η σχέση εμπιστοσύνης που πρέπει να χτίζονται ανάμεσα στα μέλη και ιδιαίτερα με τους μαθητές, ώστε να αντιμετωπιστεί μία κρίση ευκολότερα (*«Νομίζω ότι το πιο σημαντικό είναι αυτό που σου είπα πριν, αν καταφέρουμε να χτίσουμε μία σχέση εμπιστοσύνης με ένα παιδί, δε χρειάζεται κανένα άλλο εργαλείο. Η σωστή αντιμετώπιση- διαχείριση και το χτίσιμο μίας αμοιβαίας εμπιστοσύνης, μετά το παιδί μπορείς να το κάνεις ό,τι θες»*). Στην δεύτερη συνέντευξη η εκπαιδευτικός τόνισε τη σημασία του ηγέτη- διευθυντή για τη σωστή διαχείριση κρίσιμων περιστατικών αλλά και τις δραστηριότητες που κάνουν οι εκπαιδευτικοί στην τάξη (*«θεωρώ ότι η αντιμετώπιση κρίσεων στο σχολείο έχει σχέση με τον σωστό τρόπο που ο διευθυντής χειρίζεται το περιστατικό και τις ενέργειες που ακολουθεί το σχολείο. Επαναλαμβάνω ο ψυχολόγος ο οποίος τοποθετήθηκε για την επίλυση τόσων περιστατικών που συμβαίνουν δεν επαρκεί. Εμείς οι εκπαιδευτικοί μέσα από ομαδικά παιχνίδια διαχειριζόμαστε τη κρίση. Έπειτα από κάποιο περιστατικό προσπαθούμε να δώσουμε στο παιδί χρόνο να χαλαρώσει και να ηρεμήσει και πολλές φορές μέσα στην τάξη συζητάμε εκφραζόμαστε καλλιτεχνικά έτσι ώστε να εξωτερικεύσουμε τα συναισθήματα»*). Ακόμη, στη συνέντευξη 4 ο συμμετέχον φαίνεται πως θεωρεί χρήσιμο τον προγραμματισμό για την ορθή διαχείριση κρίσεων από την αρχή της σχολικής χρονιάς, την επικοινωνία με τα μέλη του σχολείου αλλά και διάφορα ενημερωτικά προγράμματα που δρουν προληπτικά (*«Όπως προείπα, ο σχεδιασμός και ο προγραμματισμός κάθε σχολική χρονιά του πώς θα αντιδράσει ο καθένας εκπαιδευτικός σε περίπτωση κρίσης ή η ύπαρξη ανοιχτού διαύλου επικοινωνίας ποικιλοτρόπως με όλους τους παράγοντες μιας σχολικής μονάδας είναι χρήσιμες πρακτικές. Επιπλέον, τα προγράμματα πρόληψης, όπως η ενημέρωση για τον σχολικό εκφοβισμό ή την επίλυση συγκρούσεων, είναι πολύ αποτελεσματικά»*). Στην έκτη συνέντευξη η εκπαιδευτικός ανέφερε ως καινοτόμες πρακτικές τις ψηφιακές πλατφόρμες που δημιουργήθηκαν κατά την διάρκεια της πανδημίας (*«Η αντιμετώπιση κάποια κρίσης στο σχολικό περιβάλλον απαιτεί πριν από τις καινοτόμες πρακτικές, ευελιξία και προσαρμογή στις ιδιαίτερες συνθήκες. Εκτός από αυτά, ως καινοτόμες πρακτικές θα μπορούσαμε να χαρακτηρίσουμε κάποιες ψηφιακές πλατφόρμες, όπως η webex ή η Padlet, που αποτελούν εικονικές τάξεις και είναι σε θέση να διευκολύνουν την*

επικοινωνία μεταξύ εκπαιδευτικών και μαθητών, όπως έγινε στην περίοδο της πανδημίας»). Στις υπόλοιπες τρεις συνεντεύξεις (συνέντευξη 3,5,7,), οι συμμετέχοντες δεν ανέφεραν καμία καινοτόμα πρακτική για την αντιμετώπιση κρίσεων, δηλώνοντας πως «δε ξέρουν/ δε θυμούνται».

5.2.12. Ποια είναι τα μεγαλύτερα εμπόδια αλλά και οι προκλήσεις που αντιμετωπίζετε σχετικά με τη διαχείριση κρίσεων και πως προσπαθείτε να τα υπερβείτε;

Σύμφωνα με τους συμμετέχοντες, τα σχολεία της Τήνου αντιμετωπίζουν διαφόρων ειδών εμπόδια-προκλήσεις, όπως η έλλειψη ανθρωπίνων αλλά και υλικοτεχνικών πόρων, η αύξηση της παραβατικότητας και η συνύπαρξη διαφορετικών προσωπικοτήτων.

Συγκεκριμένα, στη συνέντευξη 1 ο διευθυντής αναφέρθηκε στην συνεχή μεταβολή της κοινωνίας, η οποία επηρεάζει το σχολικό περιβάλλον, αφού κοινωνία και σχολείο αλληλεπιδρούν διαρκώς και τόνισε την απρόβλεπτη φύση του σχολείου. Ως προσπάθεια υπέρβασης των παραπάνω, θεωρεί την δημιουργία σχέσεων εμπιστοσύνης με τα μέλη του σχολείου και την ευελιξία των εκπαιδευτικών (*«Χρόνο με το χρόνο ζούμε όλο και πιο δύσκολες χρονιές. Ό,τι γίνεται στην κοινωνία έξω, το σχολείο είναι μία μικρογραφία. Με την αντίστοιχη αύξηση της παραβατικότητας, βλέπουμε τι γίνεται και μέσα στα σχολεία. Αυτό κάνει τη δουλειά μας πιο δύσκολη, γιατί δεν έχουμε συνταγές. Έχουμε να κάνουμε με έμψυχο δυναμικό, το οποίο είναι απρόβλεπτο στην καθημερινότητα, και αυτό δε μπορείς να το αντιμετωπίσεις με μία συγκεκριμένη συνταγή. Είναι ένα εξαιρετικά δύσκολο λειτούργημα. Ζούμε σε εποχές που δεν υπάρχουν όρια από το σπίτι, τα παιδιά δε γνωρίζουν τι πρέπει και τι δε πρέπει, όλα θέλουν να τα ζήσουν το έπακρο, με τους γονείς από πάνω ως υποστηρικτές και υλοποιητές του κάθε θέλω των παιδιών. Όταν το σχολείο βάζει όρια, έχει απαιτήσεις, αυτομάτως γινόμαστε οι κακοί. Πρέπει να είμαστε συνέχεια σε μία ευελιξία και φυσικά να δημιουργήσεις μία σχέση εμπιστοσύνης»*). Ο εκπαιδευτικός στη συνέντευξη 5, έδωσε μία παρόμοια απάντηση, δηλώνοντας πως η καθημερινότητα, η οποία μεταβάλλεται συνεχώς, δημιουργεί νέες προκλήσεις, οι οποίες αντιμετωπίζονται κυρίως με την εμπειρία των εκπαιδευτικών (*«Κάθε χρονιά θεωρείς πως έχεις δει και κάτι καινούριο και ότι δε θα ξαναδείς κάτι που θα σου κάνει εντύπωση. Η καθημερινότητα γεννάει τέτοιες προκλήσεις. Όσο έχεις όμως*

την εμπειρία να το διαχειρίζεσαι, να μην το αφήνεις να διαιωνιστεί, έχεις τη βέλτιστη αντιμετώπιση. Κάθε χρονιά θα γίνεσαι καλύτερος αλλά θα βλέπεις και καινούρια πράγματα»).

Στη συνέντευξη 2 επισημάνθηκε η εμπλοκή των γονιών στα θέματα του σχολείου, οι οποίοι δε μπορούν να διαχειριστούν τις επείγουσες καταστάσεις με ψυχραιμία, δυσχεραίνοντας έτσι την κατάσταση, οι μαθητές που δεν βελτιώνουν τη συμπεριφορά τους όπως αναμένεται, αλλά και ο βαθμός σοβαρότητας του κρίσιμου περιστατικού (*«Οι γονείς που εμπλέκονται σε ένα περιστατικό κρίσης δε αντιμετωπίζουν την κατάσταση πάντοτε ψύχραιμα. Και κάποιες φορές δεν συνεργάζονται ή δεν αποδέχονται την κατάσταση, ακόμα και οι ίδιοι οι μαθητές που πιθανόν να μη παρουσιάσουν βελτιωμένη συμπεριφορά. Εμπόδιο ίσως είναι και το είδος της κρίσης και ο βαθμός σοβαρότητας που παρουσιάζει»*). Παρόμοια απάντηση έδωσε και ο εκπαιδευτικός στη συνέντευξη 4, ο οποίος τόνισε την ύπαρξη διαφορετικών προσωπικοτήτων στη σχολική κοινότητα και την ένταση και πολυπλοκότητα της κρίσης, ενώ δήλωσε ότι τα εμπόδια προσπαθούν να αντιμετωπιστούν κυρίως με συνεργασία και ενσυναίσθηση (*«Εμπόδια αποτελούν η ξεχωριστή προσωπικότητα και ψυχοσύνθεση κάθε εμπλεκόμενου στην κρίση, η ένταση του εκάστοτε φαινομένου κρίσης και η πολυπλοκότητά του. Αντιμετωπίζονται κυρίως μέσα από τη συνεργασία των εμπλεκόμενων και την ενσυναίσθηση, που οφείλει να καλλιεργείται συνεχώς και να ακμάζει σε ένα σχολικό περιβάλλον»*).

Η εκπαιδευτικός στη συνέντευξη 3 χαρακτήρισε ως εμπόδιο την έλλειψη προσωπικού, θεωρεί σημαντικό ακόμα και την ύπαρξη δεύτερου δασκάλου στην τάξη, ο οποίος θα λειτουργεί βοηθητικά, ώστε το μάθημα να γίνεται κατανοητό από όλους τους μαθητές (*«Θα έλεγα ότι δεν υπάρχουν λύσεις, όχι εμπόδια. Θα έπρεπε να υπάρχουν κάποιες σταθερές δομές στα σχολεία, ακόμα και επιπλέον δάσκαλος στην τάξη. Παράλληλη στήριξη έχουμε στο σχολείο αλλά μοιράζεται, με αποτέλεσμα να μη γίνεται δουλειά. Γενικά, βοηθητικά προσωπικά, για να βοηθήσουν παιδιά με δυσκολίες στην κίνηση ή στην μάθηση, λείπουν πολύ από το σχολείο»*). Παρομοίως στη συνέντευξη 7 αναφέρθηκε η έλλειψη ειδικού προσωπικού ως βασικό εμπόδιο αλλά και η στάση του διευθυντή σε τέτοιες περιστάσεις (*«Τα μεγαλύτερα εμπόδια είναι η έλλειψη ειδικού εκπαιδευτικού προσωπικού όπως ψυχολόγος και η αντιμετώπιση των κρίσεων χωρίς αυτό. Επίσης έχω εργαστεί σε σχολικό περιβάλλον όπου η διεύθυνση του σχολείου δεν αντιμετώπιζε τις κρίσεις όπως ορίζεται αλλά έτεινε στο να τις αγνοεί»*).

Στην έκτη συνέντευξη η συμμετέχουσα ανέφερε την ελλιπή εκπαίδευση και προετοιμασία του σχολείου, την παραπληροφόρηση, η οποία πιθανόν να οδηγήσει σε πανικό αλλά και τους ανεπαρκείς πόρους και τις ακατάλληλες υποδομές. Για την αντιμετώπιση των παραπάνω τόνισε την ανάγκη προετοιμασίας, οργάνωσης, επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών και κρίνεται απαραίτητη και η ευελιξία (*«Η διαχείριση κρίσεων είναι μία πολύπλοκη διαδικασία που απαιτεί ευελιξία, καθώς μπορούν να εμφανιστούν πολλά εμπόδια κατά τη διάρκειά της, όπως οι σχολικές μονάδες να μην είναι κατάλληλα προετοιμασμένες και εκπαιδευμένες, οπότε να επικρατήσει άγχος, πίεση αλλά και σύγχυση μεταξύ των εκπαιδευτικών. Επίσης σε επείγουσες καταστάσεις η ελλιπής ή η ψευδής παραπληροφόρηση οδηγούν σε διαστρέβλωση των γεγονότων και σε πανικό. Πολλές φορές ενδέχεται το ανθρώπινο δυναμικό του σχολείου να μην έχει τους απαραίτητους πόρους και τις κατάλληλες υποδομές για να διαχειριστεί μία επείγουσα κατάσταση που απαιτεί ειδική μεταχείριση. Για την υπέρβαση αυτών, απαιτείται προετοιμασία, οργάνωση, συνεχής επιμόρφωση των εκπαιδευτικών αλλά και η κατάλληλη ευελιξία και ικανότητα προσαρμογής στις έκτακτες συνθήκες»*).

5.2.13. Τι επιπλέον υποστήριξη πιστεύετε ότι θα χρειαζόνταν το σχολείο από το κράτος, την τοπική αυτοδιοίκηση ή από άλλους φορείς για τη βελτίωση της διαχείρισης κρίσεων;

Οι πέντε από τους επτά εκπαιδευτικούς αναφέρθηκαν κατά κύριο λόγο στην ανάγκη πρόσληψης ειδικού προσωπικού -μόνιμου ψυχολόγου, κοινωνικού λειτουργού και νοσηλεύτη- στα σχολεία της Τήνου αλλά και στη σημασία της συνεχούς επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών, ώστε να μπορούν να διαχειρίζονται τα περιστατικά κρίσης με τον βέλτιστο τρόπο. Πιο αναλυτικά, ο διευθυντής (συνέντευξη 1) είπε: *«Από το δήμο υπάρχει μία σχετική βοήθεια, καθώς εκ των πραγμάτων υπάρχουν κάποια παιδιά που χρειάζονται μία υποστήριξη. Έτσι είμαστε σε μία καθημερινή επικοινωνία και επαφή. Το κράτος, θα μπορούσε να μας στελεχώσει με κοινωνικό λειτουργό και με έναν μόνιμο ψυχολόγο. Χρειαζόμαστε ανθρώπους που θα έχουν την έδρα τους στο σχολείο και θα παρακολουθούν τα παιδιά και τις περιστάσεις στην ώρα τους»*, η υποδιευθύντρια (συνέντευξη 2) δήλωσε: *«Οποσδήποτε πρέπει να υπάρχει ψυχολόγος σε κάθε σχολείο κατά αποκλειστικότητα, κοινωνικός λειτουργός για να μπορέσει να εφαρμοστεί ένα μακροχρόνιο σχέδιο δράσης και αντιμετωπιστεί η κρίση. Σημαντική είναι και η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών. Και να δοθεί μεγαλύτερη σημασία στα σχολεία της*

επαρχίας με στελέχωση ειδικών». Με την ίδια λογική ο εκπαιδευτικός στη συνέντευξη 3 ανέφερε: «Οι επιμορφώσεις θα ήταν καλές, να μην είναι όμως θεωρητικές αλλά να είναι με απτά παραδείγματα. Και σίγουρα να μπορούν να προσλάβουν κάποιους βοηθητικούς ανθρώπους. Οι Κυκλάδες έχουν ένα θέμα, είναι υποστελεχωμένα όλα τα σχολεία. Υπάρχουν σύμβουλοι που παλεύουν αρκετά για αυτά, αλλά δε ξέρω τι προτεραιότητες έχει το κράτος». Στη συνέντευξη 4 σημειώθηκαν τα εξής: «Η υποστήριξη από το κράτος και τους φορείς είναι μικρή. Η ύπαρξη σχολικού ψυχολόγου και νοσηλευτών σε κάθε σχολική μονάδα και όχι σε ομάδες σχολείων, όπου μοιράζεται το εργασιακό τους ωράριο, είναι απαραίτητη. Επίσης, θα έλεγα πως η τοπική αυτοδιοίκηση θα μπορούσε να προχωρήσει σε σύσταση ειδικών επιτροπών σε κάθε δήμο, όπου με την αρωγή κοινωνικών λειτουργών, θα παρεμβαίνουν ή θα προλαμβάνουν φαινόμενα που μπορεί να οδηγήσουν σε κρίσεις. Στην ουσία, θα ενισχυόταν έτσι κυρίως η πρόληψη μιας κρίσης.» αλλά και στην έβδομη συνέντευξη, η εκπαιδευτικός είπε: «Θεωρώ απαραίτητη την πρόσληψη ειδικού εκπαιδευτικού προσωπικού σε κάθε σχολείου και η διοργάνωση προγραμμάτων προς παρακολούθηση των εκπαιδευτικών».

Ωστόσο, ο εκπαιδευτικός στην πέμπτη συνέντευξη έκρινε πως για την βελτίωση της διαχείρισης κρίσεων θα ήταν σημαντική η ύπαρξη ενός πρωτοκόλλου από το υπουργείο, το οποίο θα δίνει συγκεκριμένες και εμπεριστατωμένες λύσεις για κάθε πρόβλημα («Πολλές φορές το υπουργείο σου λέει να λύνεις τα προβλήματα με παιδαγωγικούς τρόπους. Θα έπρεπε πιστεύω να υπάρχουν βήματα που θα προσδιορίζουν καταστάσεις, να καταγράφουν τα είδη κρίσεων που υπάρχουν, να τις ταξινομήσουν και σε κάθε κρίση να δώσουν και ένα παράδειγμα με βήματα που πρέπει να κάνεις. Καμία φορά γίνεται κάτι πολύ σοβαρό και ψάχνεις να δεις τι πρέπει να κάνεις. Θα έπρεπε να υπάρχει ένα πρωτόκολλο»).

Ακόμη, η εκπαιδευτικός στην έβδομη συνέντευξη χαρακτήρισε ως απαραίτητη την οικονομική στήριξη και τη συνεχή συνεργασία του κράτους και της τοπικής αυτοδιοίκησης με το σχολείο («Χωρίς την οικονομική στήριξη και τη συνεργασία του κράτους και της τοπικής αυτοδιοίκησης, δεν είναι δυνατή η ομαλή λειτουργία του σχολείου. Η κατασκευή κατάλληλων υποδομών στα σχολεία, ο σχεδιασμός πλάνων και οι κατάλληλες οδηγίες για έκτακτες συνθήκες, οι οικονομικοί πόροι, είναι μερικά μόνο από αυτά που μπορούν να στηρίζουν έμπρακτα τους εκπαιδευτικούς, που καλούνται συνήθως μόνοι τους να ανταπεξέλθουν σε δύσκολες και έκτακτες καταστάσεις, χωρίς την απαραίτητη στήριξη από το κράτος»).

5.2.14. Υπάρχει διαδικασία αξιολόγησης μετά από ένα περιστατικό κρίσης; Πώς αξιολογείτε τα μέτρα που εφαρμόστηκαν;

Οι συμμετέχοντες έδωσαν παρόμοιες απαντήσεις σχετικά με το αν υπάρχει διαδικασία αξιολόγησης, τονίζοντας πως συγκαλούνται εβδομαδιαίες αλλά και έκτακτες συνελεύσεις, όπου αξιολογούνται τα μέτρα που εφαρμόστηκαν κατά τη διάρκεια της κρίσης και τροποποιούνται όποτε κρίνεται απαραίτητο.

Μερικές από τις απαντήσεις που δόθηκαν:

Συνέντευξη 1: *«Προσπαθούμε να παίρνομε κάποια μέτρα τα οποία φυσικά αξιολογούμε, αν δούμε ότι κάτι δεν πάει καλά, ενδεχομένως σε κάποια επόμενη ή κάποια έκτακτη συνεδρίαση, τίθεται το θέμα και διαφοροποιούμαστε, μέχρι να βρούμε το πιο σωστό τρόπο διαχείρισης. Υπάρχει ο κανονισμός λειτουργίας του σχολείου τον οποίο τον επικαιροποιούμε κάθε χρόνο και με οτιδήποτε άλλον θεσμοθετεί η κυβέρνηση».*

Συνέντευξη 2: *«Η αξιολόγηση γίνεται αυτόματα με την πορεία της κάθε κατάστασης. Αν τα μέτρα τα οποία λήφθηκαν δεν είναι αποτελεσματικά τότε πάλι συγκαλείται σύλλογος για περαιτέρω διερεύνηση και αναθεώρηση των μέτρων που έχουν ληφθεί».*

Συνέντευξη 6: *«Φυσικά υπάρχει διαδικασία αξιολόγησης μετά από ένα περιστατικό κρίσης, είτε επίσημη και τυπική, είτε άτυπη, καθώς σε μία εκπαιδευτική διαδικασία υπάρχει μία συνεχής αξιολόγηση και ανατροφοδότηση των πρακτικών που ακολουθούνται και πιθανή αναπροσαρμογή τους. Μέσα από αυτή τη διαρκή επαναξιολόγηση και ανατροφοδότηση, η σχολική μονάδα παρακολουθεί και βελτιώνει τις πρακτικές της και διασφαλίζει μία καλύτερη προετοιμασία για το μέλλον».*

Αξίζει όμως να επισημανθεί η απάντηση του εκπαιδευτικού στη συνέντευξη 4, οποίος δήλωσε πως δε θεωρεί ότι υπάρχει αξιολόγηση της διαχείρισης μίας κρίσης όπως θα έπρεπε, αλλά γίνεται ένας απολογισμός των καταστάσεων (*«Δεν θα το έλεγα. Ίσως γίνεται μια αποτίμηση, αλλά στα πλαίσια άλλου είδους απολογισμών κι όχι αξιολόγησης της διαχείρισης της κρίσης»*).

5.2.15. Εμπλέκετε το προσωπικό, τους μαθητές και τους γονείς στην ανατροφοδότηση για τις στρατηγικές διαχείρισης κρίσεων; Αν ναι, με ποιον τρόπο;

Οι εκπαιδευτικοί συμφώνησαν στην συμμετοχή των υπόλοιπων μελών της σχολικής κοινότητας στην ανατροφοδότηση για τις στρατηγικές διαχείρισης κρίσεων. Μέσω τακτικών συζητήσεων και συγκεντρώσεων, οι εμπλεκόμενοι ενημερώνονται, ανταλλάσσουν απόψεις και αποφασίζουν το καλύτερο τρόπο διαχείρισης της κρίσης, ώστε να επιτευχθεί η ομαλή λειτουργία του σχολείου.

Μερικές από τις απαντήσεις που δόθηκαν:

Συνέντευξη 2: *«Το σχολείο δεν είναι αποκομμένο από την κοινωνία και βέβαια υπάρχει σχέση μαθητών- γονέων. Με συνεχή ανατροφοδότηση δίνονται οδηγίες στους γονείς για να διαχειριστούν και να αντιμετωπίσουν μία παρόμοια συμπεριφορά στο σπίτι. Με συζήτηση αναπτύσσουμε κριτική σκέψη και αποφεύγουμε ανάλογες καταστάσεις. Τα παιδιά δυστυχώς έχουν αλλάξει και χρειάζονται συνεχή καθοδήγηση».*

Συνέντευξη 3: *«Σίγουρα, μπλέκουμε τους γονείς και το προσωπικό. Είμαστε μαζί με τους γονείς, δεν είμαστε απέναντι, έχουμε τον ίδιο στόχο. Και φυσικά όποτε χρειάζεται ενημερώνουμε και το υπόλοιπο προσωπικό. Εννοείται ότι πρέπει να ενημερώσεις, δεν είσαι μόνος σου, τα παιδιά δεν είναι δικά σου, από τη στιγμή που συναναστρέφονται και με άλλα παιδιά και με άλλους καθηγητές, εννοείται ότι όλοι είναι ενήμεροι. Οι γονείς είναι πάντα κοντά μας, εγώ δηλαδή τους θέλω πολύ κοντά μου, τίποτα δεν γίνεται καλά αν δεν τα έχεις καλά μαζί τους. Πρέπει να υπάρχει σεβασμός και από τις δύο πλευρές».*

Συνέντευξη 7: *«Μαθητές, προσωπικό και γονείς εμπλέκονται απαραίτητα στη διαδικασία με σκοπό την συντονισμένη αντιμετώπιση και την ανταλλαγή απόψεων για να υπάρξουν οι λιγότερο δυνατές επιπτώσεις. Συναντήσεις για συζήτηση συνολικές αλλά και κατά ομάδες είναι πολύ σημαντικές».*

5.3. Συζήτηση- σχολιασμός αποτελεσμάτων

Η διερεύνηση του θέματος σχετικά με τη διαχείριση κρίσεων στις σχολικές μονάδες, είχε ως κύριο στόχο να αναδείξει τις απόψεις, τις στάσεις και τις αντιλήψεις των εκπαιδευτικών που εργάζονται σε δημοτικά σχολεία της Τήνου. Συνδυάζοντας και την βιβλιογραφική επισκόπηση των προηγούμενων κεφαλαίων, καταλήγουμε σε ορισμένα συμπεράσματα.

Πιο συγκεκριμένα, διαπιστώθηκε πως από τους επτά συμμετέχοντες, οι πέντε έχουν λάβει επιμορφώσεις σχετικά με τη διαχείριση κρίσεων, κυρίως μέσω σεμιναρίων, τα

οποία μάλιστα δεν έλαβαν χώρα πρόσφατα. Αν και όλοι ανέφεραν πως η θεωρία διαφέρει από την πράξη, είναι βέβαια σημαντικό να γίνονται συνεχείς επιμορφώσεις. Είναι γνωστό πως το σχολείο αποτελεί μία μικρογραφία της κοινωνίας. Έτσι οι εκπαιδευτικοί οφείλουν να γνωρίζουν τι συμβαίνει στην κοινωνία και να αποκτούν γνώσεις, ώστε να είναι σε θέση να διαχειρίζονται τα περιστατικά που επηρεάζουν την ομαλή λειτουργία του σχολικού πλαισίου. Ένα άτομο που έχει λάβει τις απαραίτητες γνώσεις διαχείρισης κρίσιμων περιστατικών, είναι πιο πιθανό να αντιδράσει με μεγαλύτερη ψυχραιμία και να αντιμετωπίσει την κατάσταση χωρίς αρνητικές επιπτώσεις (Heath & Sheen, 2016). Ρωτώντας τους εκπαιδευτικούς τι θεωρούν κρίση, λάβαμε κοινές απαντήσεις, αφού όπως φαίνεται όλοι θεωρούν πως κρίση είναι μία κατάσταση αποδιοργάνωσης, η οποία επηρεάζει την ομαλή λειτουργία του σχολείου και επηρεάζει λίγο ή πολύ το σχολικό περιβάλλον.

Συνεχίζοντας, οι εκπαιδευτικοί της Τήνου έχουν αντιμετωπίσει πλήθος κρίσεων. Αναφέρθηκαν κατά κύριο λόγο σε κρίσεις καταστάσεων, δηλαδή κρίσεις που συμβαίνουν ξαφνικά και χρήζουν άμεσης αντιμετώπισης. Συγκεκριμένα, ανέφεραν περιπτώσεις σχολικού εκφοβισμού, θάνατος συγγενικού προσώπου, δυσκολία επικοινωνίας μεταξύ των μελών και προβλήματα στις κτηριακές εγκαταστάσεις. Εντύπωση προκαλεί πως μόνο δύο από τους επτά συμμετέχοντες, ανέφεραν την πανδημία Covid-19 ως μία κρίση που βίωσαν. Η πανδημία άσκησε σημαντική επίδραση στη λειτουργία του σχολείου, αφού σύμφωνα με τη Unicef, 2021 αποτέλεσε τη μεγαλύτερη παγκόσμια κρίση για τα παιδιά, των τελευταίων 75 χρόνων, εμποδίζοντας την πρόοδο στην αντιμετώπιση προκλήσεων, αυξάνοντας την ανισότητα και απειλώντας τα δικαιώματα των παιδιών.

Σύμφωνα με τις μαρτυρίες των εκπαιδευτικών, φαίνεται πως τα σχολεία της Τήνου είναι εξοπλισμένα και προετοιμασμένα να αντιμετωπίσουν έκτακτα περιστατικά, τόσο βάση του υλικοτεχνικού εξοπλισμού και των θεσμοθετημένων πρωτοκόλλων, όσο και της εμπειρίας των ίδιων των εκπαιδευτικών στο σύνολό τους. Όπως γίνεται φανερό και από τη βιβλιογραφική έρευνα, για την διατήρηση της ηρεμίας και της ασφάλειας των μελών αλλά και εν γένει για την αποτελεσματική και αποδοτική λειτουργία του σχολείου σε περιπτώσεις κρίσεων, είναι σημαντική η ύπαρξη θεσμοθετημένων πρωτοκόλλων. Οι ομάδες διαχείρισης κρίσεων, έχουν δημιουργηθεί για να βοηθούν στην καλύτερη διαχείριση κρίσιμων περιστατικών και απαρτίζονται από άτομα πλήρως καταρτισμένα, με γνώσεις, δεξιότητες και συναισθηματικό σθένος (Jaksec, 2007).

Έτσι, για την πρόληψη και διαχείριση κρίσεων υπάρχουν σε όλα τα σχολεία του νησιού, θεσμοθετημένα πρωτόκολλα, μερικά από τα οποία είναι η ομάδα πυρόσβεσης, η ομάδα διαχείρισης περιστατικών βίας, πρωτόκολλα εκκένωσης σε περίπτωση σεισμού.

Όσον αφορά την επικοινωνία μεταξύ των εκπαιδευτικών της διεύθυνσης και των γονέων σε συνθήκες κρίσης, οι επτά συμμετέχοντες δεν αντιμετωπίζουν σχετικές δυσκολίες, γεγονός πολύ θετικό για την έγκαιρη και αποτελεσματική αντιμετώπιση των κρίσεων, διασφαλίζοντας την ομαλή λειτουργία της σχολικής μονάδας. Εξάλλου θεωρείται απαραίτητο να υπάρχει ένα κλίμα εμπιστοσύνης, συνεργασίας και αλληλοϋποστήριξης μεταξύ των μελών (Roth & Fernandez, 2018).

Ακόμη, με βάση τις απαντήσεις μερικών συμμετεχόντων, η υποστήριξη που παρέχεται στους μαθητές κατά τη διάρκεια και μετά από ένα κρίσιμο περιστατικό φαίνεται να είναι η επικοινωνία με γονείς και προσωπικό, η συζήτηση στην τάξη, η βοήθεια της δασκάλας του τμήματος ένταξης και η παροχή πρώτων βοηθειών από τους εκπαιδευτικούς, καθώς δεν υπάρχει νοσηλευτής σε κανένα σχολείο της Τήνου. Βέβαια, κατά κύριο λόγο αναφέρθηκε η ψυχολογική υποστήριξη από την σχολική ψυχολόγο. Αξίζει να αναφερθεί πως μόλις τον τελευταίο χρόνο διορίστηκε μία ψυχολόγος, η οποία έχει αναλάβει και τα πέντε σχολεία του νησιού, αφιερώνοντας μία μέρα για κάθε σχολείο. Επιπλέον, δεν υπάρχει κοινωνική λειτουργός στα σχολεία, αλλά όποτε κρίνεται απαραίτητο, παρεμβαίνει η κοινωνική λειτουργός του Δήμου. Έτσι, από τη μία συμπεραίνουμε πως έχει γίνει μία πρώτη προσπάθεια οργανωμένης και εξειδικευμένης υποστήριξης, από την άλλη όμως χρήζει ιδιαίτερης προσοχής και προτεραιότητας, η εξέλιξη στο συγκεκριμένο τομέα, ώστε να περιοριστούν τα περιστατικά κρίσης και οι συναισθηματικές τους επιπτώσεις.

Κατά τη διάρκεια της θητείας τους, οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί έχουν παρατηρήσει συναισθηματικές επιπτώσεις στα μέλη μετά από ένα κρίσιμο περιστατικό όπως η περίπτωση της πανδημίας του Covid-19 ή λόγω της αναπτυξιακής κρίσης, δηλαδή της μετάβασης του παιδιού από το νηπιαγωγείο στο δημοτικό, όπου και παρατηρείται έντονη αυξομείωση των συναισθημάτων. Ανέφεραν διάφορους τρόπους μέσω των οποίων προσπάθησαν να τις διαχειριστούν οι ίδιοι οι εκπαιδευτικοί, αφού όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, μέχρι πολύ πρόσφατα δεν υπήρχε δυνατότητα ψυχολογικής υποστήριξης από κάποιον ειδικό. Πιο συγκεκριμένα, επισημάνθηκε ως βασικό εργαλείο η δημιουργία σχέσης εμπιστοσύνης μεταξύ των μελών, η καλλιέργεια

ενός κλίματος όπου τα μέλη θα νιώθουν ασφάλεια και η συνεχής επικοινωνία και συζήτηση τόσο με τους γονείς όσο και με τους μαθητές. Όπως αναφέρεται στα προηγούμενα κεφάλαια, οι εκπαιδευτικοί και οι γονείς θεωρείται απαραίτητο να συνεργάζονται, ώστε να περιοριστούν οι αρνητικές επιπτώσεις των κρίσεων και να επιστρέψουν στην κανονικότητα, όσο το δυνατόν γρηγορότερα (Brock et.al., 2005). Σύμφωνα με τους εκπαιδευτικούς, η επιστροφή στην κανονικότητα είναι σημαντικό να γίνεται ομαλά, λειτουργώντας –σε γενικές γραμμές- όπως πριν την κρίση, ώστε να μη στοχοποιηθεί κανένα μέλος, ενώ επισημαίνεται η συνεχής επαναξιολόγηση της κατάστασης, η ψυχολογική υποστήριξη και η επικοινωνία.

Αξιοσημείωτα αποτελούν και τα εμπόδια που φαίνεται να αντιμετωπίζουν οι εργαζόμενοι στα σχολεία της Τήνου αλλά και πως προσπαθούν να τα υπερβούν. Συγκεκριμένα, γίνεται λόγος φυσικά για την έλλειψη ειδικού προσωπικού, την ελλιπή κατάρτιση των εκπαιδευτικών σε θέματα που αφορούν την διαχείριση κρίσεων, την αύξηση της παραβατικότητας αλλά και την εμπλοκή μελών που δεν διαθέτουν τις γνώσεις και τη ψυχραιμία να διαχειριστούν κρίσιμα περιστατικά. Για την καλύτερη διαχείριση των κρίσεων, οι εκπαιδευτικοί θεωρούν απαραίτητο να στελεχωθούν όλα τα σχολεία με εξειδικευμένο προσωπικό, που θα παρακολουθεί και θα είναι σε θέση να προλαμβάνει, να περιορίζει και να αντιμετωπίζει έγκαιρα τα περιστατικά, ενώ ταυτόχρονα γίνεται λόγος για την οικονομική στήριξη και συνεργασία του κράτους και της τοπικής αυτοδιοίκησης με τη σχολική μονάδα. Παράλληλα, η αξιολόγηση, η οποία σύμφωνα με τους εκπαιδευτικούς γίνεται κάθε εβδομάδα ή και έκτακτα, όποτε κρίνεται απαραίτητο, θεωρείται σημαντική, αφού τα μέλη συζητάνε αν τα μέτρα που εφαρμόστηκαν λειτούργησαν ικανοποιητικά ή αν χρειάζονται τροποποιήσεις, ενώ αναγκαία είναι η εμπλοκή του προσωπικού, των μαθητών και των γονιών στην ανατροφοδότηση. Επομένως, συνδυάζοντας και την βιβλιογραφία προκύπτει πως η έλλειψη επικοινωνίας, συνεργασίας αλλά και οικονομικών και ανθρωπίνων πόρων, δημιουργούν τα κυριότερα προβλήματα για την βέλτιστη διαχείριση της κρίσης και άρα για την αποτελεσματική και αποδοτική λειτουργία του σχολικού οργανισμού (Cornell & Sheras, 1998).

Κεφάλαιο 6. Συμπεράσματα

Συμπερασματικά, από την παρούσα έρευνα, την οποία διεξήγαμε, προέκυψε η σπουδαιότητα της πρόληψης και της σωστής προετοιμασίας, για το σύνολο του έμψυχου υλικού ενός σχολείου και κυρίως των υπευθύνων που θα κληθούν να διαχειριστούν την οποιαδήποτε κρίση σε αυτό. Οι ενέργειες των εκπαιδευτικών που μας κατέθεσαν τις εμπειρίες τους, φάνηκε ότι ήταν εύστοχες και καθοριστικές για την έγκαιρη, άρτια και οργανωμένη αντιμετώπιση των κρίσιμων γεγονότων, στα οποία οι ίδιοι αναφέρθηκαν.

Από τα λεγόμενα των συμμετεχόντων συμπεράναμε επίσης, ότι οι ίδιοι έχουν περιορισμένη πρόσβαση σε πόρους και μέσα, για την διαχείριση μιας κρίσης στο σχολείο. Αυτό, θα πρέπει να ληφθεί υπόψιν από τους αρμόδιους του υπουργείου Παιδείας, προκειμένου να μεγιστοποιηθεί η αποτελεσματικότητα των εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, γεγονός που συνεπάγεται λιγότερες αρνητικές επιπτώσεις στα μέλη. Κατέστη επίσης σαφές, ότι οι εκπαιδευτικοί ακόμα και όταν είχαν εξασφαλίσει τους απαραίτητους πόρους και τα μέσα, δεν ήταν πάντοτε σε θέση, να αποτρέψουν ή να ελαχιστοποιήσουν τις αρνητικές συνέπειες που είχε επιφέρει μια σχολική κρίση. Επειδή το προσωπικό που είχαν στη διάθεσή τους ήταν ολιγάριθμο ή ελλιπώς καταρτισμένο.

Όλοι οι συμμετέχοντες στην έρευνά μας, επικεντρώθηκαν στην σημασία της επιμόρφωσης, για την διαχείριση κρίσεων. Εξάλλου, όσο μεγάλη και αν είναι η πείρα ενός εκπαιδευτικού και όσες ομοιότητες και εάν έχουν τα κρίσιμα γεγονότα μεταξύ τους, κάθε περίπτωση είναι μοναδική και απαιτεί ιδιαίτερους χειρισμούς. Γι' αυτό η πολιτεία οφείλει να μεριμνά για τη συνεχή επικαιροποίηση των σχεδίων και των πρωτοκόλλων διαχείρισης κρίσεων στις εκπαιδευτικές μονάδες. Και επίσης, οφείλει να παρέχει επιπλέον γνώσεις, για την διαχείριση νέων ζητημάτων που έρχονται στο προσκήνιο σε καθημερινή βάση και τα οποία θα μπορούσαν δυνητικά, να προκαλέσουν μια κρίση, εντός του σχολικού πλαισίου.

Συνεπώς στις εκπαιδευτικές μονάδες κρίνεται ιδιαίτερα σημαντική και η παρουσία ειδικών επιστημόνων, οι οποίοι έχουν τις κατάλληλες γνώσεις και μπορούν, να καθοδηγήσουν τους διευθυντές και τους εκπαιδευτικούς και να βελτιστοποιήσουν τις πιθανότητες ανάκαμψης του σχολείου από μια κρίση.

Πρότασή μας είναι, η εισαγωγή μαθημάτων σε μεταπτυχιακό, αλλά και προπτυχιακό επίπεδο για τους δασκάλους, με μαθήματα τα οποία θα περιλαμβάνουν μεθόδους πρόληψης και αντιμετώπισης των διαφορετικών ειδών κρίσεων και αξιολόγηση των πιθανοτήτων να τις αντιμετωπίσει ένα σχολείο. Με τον τρόπο αυτό, οι εκπαιδευτικοί στο σύνολό τους, θα διαθέτουν το θεωρητικό υπόβαθρο που απαιτείται, έτσι ώστε όταν αναλάβουν έναν υπεύθυνο ρόλο, να είναι σε θέση, να καταρτίσουν το σχέδιο αντιμετώπισης και να επιμεληθούν της εκτέλεσής του. Να είναι επίσης σε θέση, να οργανώσουν κατάλληλα την ομάδα τους, λαμβάνοντας υπόψιν τις δεξιότητες των μελών της.

6.1 Περιορισμοί της έρευνας

Σε γενικές γραμμές η έρευνα διεξήχθη ομαλά και χωρίς ιδιαίτερα προβλήματα. Μας περιόρισε ωστόσο, το μικρό μέγεθος του δείγματος και το γεγονός ότι οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί (τέσσερις από τους επτά) διδάσκουν στο ίδιο σχολείο, οι άλλοι δύο επίσης σε κοινό σχολείο και μία σε ένα τρίτο, με αποτέλεσμα να μην έχουμε τις απόψεις εκπαιδευτικών από δύο σχολεία της Τήνου.

Επίσης, οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν κατά τον μήνα Δεκέμβριο όπου είναι ένας μήνας, ιδιαίτερα απαιτητικός για την εκπαίδευση, εξαιτίας και των χριστουγεννιάτικων διακοπών που έπονται. Πολλά ζητήματα (διαφορετικά για κάθε σχολείο) έπρεπε να διευθετηθούν, από την πλευρά εκπαιδευτικών, τις μέρες τις οποίες τους επισκεφθήκαμε. Αυτό όπως είναι φυσικό αποσπούσε την προσοχή τους και υπάρχει πιθανότητα να επηρέασε όχι τη ποιότητα, αλλά την ποσότητα των δεδομένων, με την λογική ότι θα μπορούσαμε να είχαμε λάβει πιο αναλυτικές πληροφορίες.

Εξάλλου και ο χρόνος διεξαγωγής των συνεντεύξεων ήταν σχετικά περιορισμένος. Ενδεχομένως να προκύπταν περισσότερα στοιχεία για το υπό μελέτη θέμα, εάν οι συνεντεύξεις διεξάγονταν χωρίς περιορισμό χρόνου και σε μια διαφορετική χρονική στιγμή.

Μια ακόμα δυσκολία σε αυτήν την έρευνα είναι ο βαθμός ειλικρίνειας των συμμετεχόντων, τον οποίο η ίδια η ερευνήτρια θεωρεί υψηλό, ωστόσο είναι ένας παράγοντας που δύσκολα μπορεί να ελεγχθεί.

6.2 Μελλοντικές ερευνητικές κατευθύνσεις

Σύμφωνα με τα προηγούμενα είναι φανερό ότι βασικός προβληματισμός σε μια παρόμοια ερευνητική προσπάθεια είναι να γίνει η έρευνα με ποσοτική προσέγγιση σε όλο τον πληθυσμό των δασκάλων Τήνου και των Δ/ντων των σχολικών μονάδων, ώστε να έχουμε περισσότερες πληροφορίες. Επίσης μια ευρύτερη έρευνα με αξιόπιστο δείγμα από όλο τον Ελληνικό Πληθυσμό της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης, θα μας έδινε πιο ακριβή στοιχεία .

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

Αθανασούλα - Ρέππα, Α. (2008). *Εκπαιδευτική Διοίκηση και Οργανωσιακή Συμπεριφορά*. Αθήνα: ΕΛΛΗΝ.

Ανδρέου, Α. (1999). *Θέματα Οργάνωσης και Διοίκησης της Εκπαίδευσης και της Σχολικής Μονάδας*. Αθήνα: Νέα Σύνορα – Α. Λιβάνη.

Βάθης Α., (2024) *Ψυχική ανθεκτικότητα: τι είναι, πως μπορώ να την αυξήσω;*

URL: <https://www.therapia.gr/psychiki-anthektikotita/>

Γαλανάκη Μ., (2022) *Οι γνώσεις των εκπαιδευτικών για την αντιμετώπιση κρίσεων υγείας σε σχολικό περιβάλλον που φοιτούν μαθητές/τριες με προβλήματα όρασης και πολλαπλές αναπηρίες* [Διπλωματική Εργασία]

URL:

<https://polynoe.lib.uniwa.gr/xmlui/bitstream/handle/11400/3623/%c2%ab%ce%9f%ce%b9%20%ce%b3%ce%bd%cf%8e%cf%83%ce%b5%ce%b9%cf%82%20%cf%84%cf%89%ce%bd%20%ce%b5%ce%ba%cf%80%ce%b1%ce%b9%ce%b4%ce%b5%cf%85%cf%84%ce%b9%ce%ba%cf%8e%ce%bd%20%ce%b3%ce%b9%ce%b1%20%cf%84%ce%b7%ce%bd%20%ce%b1%ce%bd%cf%84%ce%b9%ce%bc%ce%b5%cf%84%cf%8e%cf%80%ce%b9%cf%83%ce%b7%20%ce%ba%cf%81%ce%af%cf%83%ce%b5%cf%89%ce%bd%20%cf%85%ce%b3%ce%b5%ce%af%ce%b1%cf%82.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Ίσαρη Φ. & Πουρκός Μ., (2015) *Ποιοτική Μεθοδολογία Έρευνας: Εφαρμογές στην Ψυχολογία και στην Εκπαίδευση*

Καραθάνος Δ., (2006). *Διαχείριση Κρίσεων στο σχολικό περιβάλλον*. [Διπλωματική Εργασία] Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.

Λαμπράκη Σ., (2018) *Αντιλήψεις εκπαιδευτικών αναφορικά με τη διαχείριση κρίσεων στα σχολεία πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης: Η περίπτωση της περιφέρειας Ηπείρου*. [Διπλωματική εργασία] URL:

<https://hellanicus.lib.aegean.gr/bitstream/handle/11610/18710/spiridoula-lampraki-teliki-diplwmatiki.pdf?sequence=3&isAllowed=y>

Μπουλούτζα, Π. (2006) *Κάθε χρόνο τραυματίζονται 75.000 μαθητές*, σ.27, η Καθημερινή.

Μπρίνια, Β. (2008). *Management εκπαιδευτικών μονάδων και εκπαίδευσης*. Αθήνα: Σταμούλης.

Παναγάκος Ι., (χ.χ) *Διαχείριση κρίσεων στη σχολική μονάδα* URL: https://eclass.uniwa.gr/modules/document/file.php/MSCEDT123/%CE%94%CE%99%CE%91%CE%9B%CE%95%CE%9E%CE%97%2011%CE%B7_%20%CE%A0%CE%91%CE%9D%CE%91%CE%93%CE%91%CE%9A%CE%9F%CE%A3_%CE%94%CE%99%CE%91%CE%A7%CE%95%CE%99%CE%A1%CE%99%CE%A3%CE%97%20%CE%9A%CE%A1%CE%99%CE%A3%CE%95%CE%A9%CE%9D%20%CE%A3%CE%A4%CE%97%20%CE%A3%CE%A7%CE%9F%CE%9B%CE%99%CE%9A%CE%97%20%CE%9C%CE%9F%CE%9D%CE%91%CE%94%CE%91.pdf

Ρέππα Α., χ.χ. από τις διαφάνειες του μαθήματος: «Επικοινωνία και συνεργασία στη σχολική μονάδα» URL: [file:///C:/Users/User/Downloads/1%CE%B7%20%CE%9F%CE%A3%CE%A3-DMPA604-%CE%A1%CE%95%CE%A0%CE%A0%CE%91-%CE%A3%CE%9A%CE%9B%CE%91%CE%92%CE%9F%CE%A5%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/1%CE%B7%20%CE%9F%CE%A3%CE%A3-DMPA604-%CE%A1%CE%95%CE%A0%CE%A0%CE%91-%CE%A3%CE%9A%CE%9B%CE%91%CE%92%CE%9F%CE%A5%20(1).pdf)

Σαϊτης Χ. & Σαϊτη Α (2012). *Οργάνωση και Διοίκηση της Εκπαίδευσης – Θεωρία, Έρευνα και Μελέτη Περιπτώσεων*. Αθήνα: Άννα Σαϊτη.

Σαϊτης, Χ. (2014). *Μύηση των εκπαιδευτικών στα μυστικά της σχολικής ηγεσίας: σύγχρονες τάσεις και πρακτικές*. Αθήνα: Αυτοέκδοση.

Σιώμος Θ., (2023) *Το νόημα της Κρίσης*. Αθήνα: Επίκεντρο

Στυλιανού Α., (2024) Διαφάνειες από το «*ΜΑΘΗΜΑ DMPA 605 - ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΜΟΝΑΔΑΣ*» URL: [file:///C:/Users/User/Downloads/5%20-%20%CE%9F%CE%A3%CE%A3%20-%20605-S2024-STYLIANOU%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/5%20-%20%CE%9F%CE%A3%CE%A3%20-%20605-S2024-STYLIANOU%20(1).pdf)

Σφακιανάκης, Μ.,Κ. (1998) *Διοικητική κρίσεων*. Αθήνα: Έλλην

Τερζή Μ. & Μπογιατζόγλου Ν., (2021) *Διαχείριση κρίσεων στη σχολική κοινότητα* URL:

<https://blogs.sch.gr/1kesyaath/files/2021/07/%CE%94%CE%B9%CE%B1%CF%87%CE%B5%CE%AF%CF%81%CE%B9%CF%83%CE%B7-%CE%BA%CF%81%CE%AF%CF%83%CE%B5%CF%89%CE%BD-%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CF%83%CF%87%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%BA%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CF%8C%CF%84%CE%B7%CF%84%CE%B1.pdf?x36133>

Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού, (χ.χ.) *Πρακτικός οδηγός στη διαχείριση κρίσεων στο σχολείο* URL: https://www.moec.gov.cy/dme/programmata/scholiki_paravatikotita/epimorfosi/encheiridia/encheiridio_diacheirisis_kriseon_sto_scholeio.pdf

Φώτου, Π. (2017). *Απόψεις των εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης για την ετοιμότητα του σχολείου τους σε περιπτώσεις διαχείρισης κρίσεων* [Διπλωματική Εργασία]. Φλώρινα: Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας.

Χατζηπαναγιώτου Π., (2022) *Διαχείριση κρίσεων στους σχολικούς οργανισμούς* URL: <http://cier.edu.gr/wp-content/uploads/28-6.pdf>

Χατζηχρήστου Σ., (2019) *Η δύναμη της ευαλωτότητας* URL: <https://www.psychotherapeutiko.gr/i-dinami-tis-eualototitas/>

Χατζηχρήστου, Χ. (2012) *Διαχείριση Κρίσεων στη σχολική κοινότητα*. Αθήνα: Gutenberg.

Ξενόγλωσση

Boin, A. 't Hart, P., Stern, E. and Sundelius, B. (2005). *The politics of crisis management: Public leadership under pressure*.

Brock, S. E., Nickerson, A. B., Reeves, M. A., Jimerson, S. R., & Lieberman, R. A. (2016). *School Crisis Prevention and Intervention: The PREPaRE Model*. National Association of School Psychologists.

Brock, S.E., Sandoval, J., & Lewis, S. (2005). *Διαχείριση κρίσεων στο σχολείο: Εγχειρίδιο για τη δημιουργία ομάδων διαχείρισης κρίσεων στο σχολείο (Preparing for crisis in the schools: A manual for building school crisis response teams)* (2η έκδ., Επιστημονική επιμέλεια ελληνικής έκδοσης Χ. Χατζηχρήστου, Μετάφραση: Ε. Θεοχαράκη). Αθήνα: Τυπωθήτω.

Cornell, D. G., & Sheras, P. L. (1998). *Common errors in school crisis response: Learning from our mistakes*. *Psychology in the Schools*, 35(3), 297-307.

- Dass – Brailsford, P. (2007). *A Practical Approach to Trauma: Empowering Interventions*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Heath, M. A. & Sheen, D. (2016). *School-Based Crisis Intervention: Preparing All Personnel to Assist*. New York: Guilford Publications.
- Jaksec III, C. M. (2007). *Toward Successful School Crisis Intervention: 9 Key Issues*. California: Corwin Press.
- Jimerson, S. R., Brock, S. E., & Pletcher, S. W. (2005). *An Integrated Model of School Crisis Preparedness and Intervention A Shared Foundation to Facilitate International Crisis Intervention*. *School Psychology International*, 26(3), 275-296.
- Johnson, K. (2000). *School Crisis Management: A Hands-on Guide to Training Crisis Response Teams*. California: Hunter House
- Klingman, A., & Cohen, E. (2004). *School-based multisystemic interventions for mass trauma*. Kluwer Academic/Plenum Publishers.
- Pagliocca, P. M., & Nickerson, A. B. (2001). *Legislating school crisis response: Good policy or just good politics*. *Law & Policy*
- Pamplona F., (2022) *Τι είναι η μεθοδολογία στην έρευνα και πώς μπορούμε να τη γράψουμε;*
- Philpott, D. & Serluco, P. (2010). *Public School Emergency Preparedness and Crisis Management Plan*. Plymouth, UK: Government Institutes.
- Roth J. & Fernandez B., (2018) *Perspectives on School Crisis Response: Reflections from the Field*
- Schonfeld, D. J., Lichtenstein, R., Pruett, M. K., & Speese-Linehan, D. (2002). *How To Prepare for and Respond to a Crisis*. 2nd, Virginia, USA: Association for Supervision and Curriculum Development
- Unicef (2021) COVID-19: *Η μεγαλύτερη παγκόσμια κρίση για τα παιδιά στα 75 χρόνια ιστορίας μας*. URL:
<https://www.unicef.org/greece/%CE%B4%CE%B5%CE%BB%CF%84%CE%AF%CE%B1-%CF%84%CF%8D%CF%80%CE%BF%CF%85/covid-19-%C2%AB%CE%B7-%CE%BC%CE%B5%CE%B3%CE%B1%CE%BB%CF%8D%CF%84%CE%B5%CF%81%CE%B7-%CF%80%CE%B1%CE%B3%CE%BA%CF%8C%CF%83%CE%BC%CE%B9%CE%B1-%CE%BA%CF%81%CE%AF%CF%83%CE%B7-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%B1-%CF%80%CE%B1%CE%B9%CE%B4%CE%B9%CE%AC-%CF%83%CF%84%CE%B1-75-%CF%87%CF%81%CF%8C%CE%BD%CE%B9%CE%B1-%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%AF%CE%B1%CF%82-%CE%BC%CE%B1%CF%82%CE%BB>

Westat, United States of America, US Dept of Education, Office of Safe and Drug-Free Schools, & United States of America. (2003). *Practical Information on Crisis Planning: A Guide for Schools and Communities*.